

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra pedagogiky a psychologie

**Odras lidových tradic ve školním
vzdělávacím programu MŠ**

Bakalářská práce

České Budějovice 2011

Vedoucí práce:
Mgr. Eva Svobodová

Autor:
Vladislava Vlčková

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Vladislava Vlčková

Tímto prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce a uvedla všechny použité prameny a použitou literaturu.

V Habrech dne 11.3.2011

Vladislava Vlčková

Děkuji Mgr. Evě Svobodové za věcné připomínky, rady a trpělivost při zpracování mé bakalářské práce. Dále děkuji své rodině za všestrannou podporu během studia.

Anotace

Vlčková Vladislava, Odraz lidových tradic ve školním vzdělávacím programu mateřské školy, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, 2011.

74 s. bakalářská práce

Ve své bakalářské práci upozorňuji na možnosti, které skýtají lidové tradice při tvorbě a realizaci vzdělávacího obsahu školního vzdělávacího programu mateřské školy.

Předpokládám, že program založený na lidových tradicích může plně naplnit požadavky na předškolní vzdělávání v Rámcově vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání.

V teoretické části se zaměřuji na lidové tradice, které jsou přirozené a propojené s přírodou a snažím se je začlenit do předškolního vzdělávání. Dále popisuji lidové tradice a jejich stopy v mém kraji.

V praktické části předkládám konkrétně životaschopnost lidových tradic v mateřských školách v podobě aktivit a činností, které je možné uskutečňovat v mateřské škole. Obsahová část školního vzdělávacího programu je zpracována s využitím lidových tradic. Vše je doplněno tematickým celkem Posvícení, ke kterému přikládám videozáznam z realizace tohoto tématu jako průřezový obraz.

Klíčová slova: lidové tradice, Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV), specifické cíle, Školní vzdělávací program (ŠVP), tematický celek

Abstract

Vlčková Vladislava, The reflection of folk traditions in the school curriculum Kindergarten, University of South Bohemia in České Budějovice, Pedagogical faculty, 2011
74 p. bachelor thesis

In my bachelor thesis I point to the possibility that render traditions in the creation and implementation of educational content of school curriculum kindergarten.

I suppose that the program based on folk tradition can fully meet requirements for pre-school education in the curriculum for pre-school education.

In the theoretical part I focus on the folk traditions that are natural and connected with nature. I'm trying to integrate these traditions into pre-school education. I describe folk traditions and their traces in my region.

In the practical part I present the vitality of folk traditions in nursery school. These are activities and actions that can be carried out in nursery school.

The content of school curriculum has been compiled using folks traditions. All these topics are added with thematic unit Feasts. The thematic unit is accompanied by a video as a cross-sectional image.

Keywords: folk traditions, frame work curriculum for preschool education, specific objectives, educational program, thematic unit

Obsah

1. ÚVOD	7
2. LIDOVÉ TRADICE – PŘIROZENOST, PŘÍRODA, RITUÁLY A PŘEDŠKOLNÍ VĚK.....	8
3. LIDOVÁ ARCHITEKTURA, ŘEMESLA A LIDOVÁ TVORBA NA VYSOČINĚ	10
3.1 LIDOVÁ ARCHITEKTURA A TVORBA.....	10
3.2 TRADIČNÍ LIDOVÁ ŘEMESLA	12
4. NAPLŇOVÁNÍ POŽADAVKŮ RVP PRO PV PROGRAMEM ZALOŽENÝM NA LIDOVÝCH TRADICÍCH.....	14
4.1 ZÁMĚRY RVP PRO PV.....	14
4.2 CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH KOMPETENCÍ.....	17
4.3 ÚKOLY PŘEDŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ.....	21
4.4 METODY A FORMY PRÁCE V PŘEDŠKOLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ	22
4.5 VZDĚLÁVACÍ OBSAH V RVPPV.....	24
5. LIDOVÉ TRADICE V MATEŘSKÉ ŠKOLE.....	25
5.1 SMRTNÁ NEDĚLE – VYNÁŠENÍ SMRTKY A PŘINÁŠENÍ LÍTA	25
5.2 VELIKONOCE.....	31
5.3 FILIPOJAKUBSKÁ NOC	39
5.4 STAVĚNÍ MÁJE	44
5.5 CHARAKTERISTIKA DALŠÍCH TRADIC	47
6. ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ.....	57
7. TÉMATICKÝ CELEK POSVÍCENÍ.....	68
8. ZÁVĚR.....	74
9. POUŽITÁ LITERATURA	76
10. CITACE A ODKAZY	77
11. SEZNAM PŘÍLOH	79

1. Úvod

Co vlastně znamená pojem tradice. Tak tedy nahlédneme do Ottova slovníku:

„**Tradice** (z lat. traditio = předávání, postupování) je zvláštní ústní podání, čili vypravování z dob dávno minulých, jež přechází z pokolení na pokolení cestou pouze ústní, není ustáleno písmem. V širším smyslu je možno zahrnout pod pojem tradice vše, co nazýváme moderním slovem folklor, to jsou nejen národní pověsti a pohádky, písně a pořekadla, ale i zvyky, pověry a slavnosti i výtvořky řemeslné a umělecké, jaké se jeví na stavbách apod.“(1) Svou prací bych chtěla přiblížit tu skutečnost, že lidové jsou zdrojem poznání a inspirací, jsou to rituály sdružující lidi, jsou přirozené, spojené s přírodou, podporují samostatnost, posilují sebevědomí a vždy přináší něco nového. Podíváme-li se na rámcové cíle RVP PV:

- rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání
- osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost
- získání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí

jsme vlastně u lidových tradic. Předškolní období je důležitým obdobím pro rozvíjení osobnosti, kdy se utváří základy vztahu ke světu, lidem i k dalšímu učení, tak proč nevytvářet základy na přirozenosti, posilování sebevědomí, na poznání? Chtěla bych ukázat, že lidové tradice nabízejí velké množství aktivit, které jsou pro děti přínosné a rozvíjejí dítě ve všech oblastech RVP PV. Předpokládám tedy, že školní vzdělávací program pro předškolní vzdělávání založený na lidových tradicích může plně naplnit požadavky na předškolní vzdělávání určené v RVPPV Krátce se pokusím popsat svůj názor na lidové tradice a předškolní věk, podíváme se za lidovou tvorbou na Vysočině jako, je např.: skanzen na Veselém kopci, Michalův statek v Pohledí. Trochu bych se chtěla zabývat RVP PV ve spojitosti s filosofií lidových tradic. Poté přijmete pozvání pod pokličku celé mozaice svátků a zvyků odehrávajících se během jednotlivých ročních období a nemohou chybět konkrétní návrhy aktivit jako jakýsi zásobník činností k jednotlivým tradicím. V praktické části se ještě zaměřím na ŠVP s využitím tradic a zpracuji konkrétní tematický celek Posvícení a doložím videozáznamem.

2. Lidové tradice – přirozenost, příroda, rituály a předškolní věk

Lidové tradice bychom měli brát jako zdroj inspirace prostého, ale lidového humoru a žertování plného citu a upřímných mezilidských vztahů, které nám dnes chybí. Proto je poznání lidové kultury tolik potřebné pro dnešního člověka. Jsou to události úzce spjaté s přírodou a každý z nás je součástí přírody. Je to přirozený vztah. Lidové zvyky citlivě reagují na roční cyklus přírody, jsou to určité rituály a rituály děti ke svému životu potřebují. Podle Táni Smolkové se stáváme štvanci vlastních, často nikdy nenaplněných očekávání a ženeme se za svým životem, aniž bychom zažili pocit uspokojení. (2) Pro harmonický a zdravý vývoj dítěte je tento druh uspokojení dvojnásobně důležitý.

Předškolní období je velmi důležitou etapou vývoje každého jedince. V tomto období se rozvíjí celá osobnost dítěte, vytváří se základy pro zdravé sebevědomí a jistotu, dítě se učí být sebou samým a zároveň se přizpůsobit životu ve společnosti, tak proč nevytvářet základy na přirozenosti, na spojení s přírodou, na prosociálnosti, na posilování sebevědomí, na poznání? Tyto myšlenky vystihuje často používané rčení: *“Co se v mládí naučíš, ve stáří jak když najdeš.”* Každý z nás stále někam směřuje, něco poznává, hodnotí, na něco se těší, něco očekává, prožívá a hledá spojitosti. Děti v předškolním věku jsou odkázané na pomoc dospělého, proto je třeba jim vytvořit takové podmínky, aby z nich vyrůstali plnohodnotní lidé, aby dovedly brát i dávat, aby dovedly ochotně pomoci. Rodina je základ vzdělávání a lze ho pouze doplňovat a to platí o předškolním vzdělávání probíhajícím v mateřské škole. Nikdy paní učitelka nenahradí maminku, rodinu, rodinné prostředí. V současné době je do mateřských škol zaveden Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Je to dokument vymezující pedagogické poslání, je otevřený pro realizaci svého vlastního školního vzdělávacího programu a to je oproti minulosti přínosné. Proč neprožívat v mateřské škole svátky roku? Však tyto slavnostní okamžiky mají vlastní rytmus, který nám dovoluje někam směřovat na něco se těšit, něco prožívat, něco očekávat, jak píše paní Smolková.(3) A o tom je vlastně utváření osobnosti dítěte a o tom je zdravé sebevědomí a jistota.

Velice mě mrzí, že tradiční svátky neboli lidové tradice mizí a nejen na Vysočině z běžného života. V oblasti rozvoje poznání se do centra výchovy dostává

manipulace s technikou a takto zprostředkovaný obsah se stává náhražkou skutečně praktických činností a smyslových prožitků, které nám poskytuje příroda či setkání s druhým člověkem. To, co se dítě naučí nejprve prostřednictvím svého těla a pomocí upřímného zájmu o přírodu a okolní svět, časem dozrává ve vědomé porozumění. Poznání nelze zredukovat pouze na zpracovávání informací. V přímém kontaktu, v zapojení smyslů je ukryt rozvoj lidské bytosti.

Naši předkové vnímali v kalendářním roce dvě velká a významná období – Velikonoce a Vánoce. Podle významu se k nim připojovaly méně významné svátky nebo jen připomenutí dne jména patrona. Vše dohromady tvoří určitou strukturu obyčejů, které na jedné straně se snaží příznivě naklonit přírodní síly a také je ovlivnit ku prospěchu úrody. Na druhé straně jsou obyčeje spojené se životem lidí a ty mají příznivě ovlivnit jejich zdraví a také život. Vycházejí z křesťanské věrouky, přirozeného rytmu života daného střídáním ročních období a zemědělských prací. Objevují se i pozůstatky pohanských zvyků, vycházejících z propojení života vesnického lidu s přírodou, jíž byla odpradáвна přisuzovaná magická moc. Naši předkové se snažili ovlivnit takto běh událostí. V současné době původní smysl již uniká. Stálicí tu zůstaly Vánoce a méně již Velikonoce. Zbylé obyčeje se udržely jen místně, v různé intenzitě a různém tematickém výběru. Mnohde z nich zůstaly jen body zábavy, jinde se podařilo tradiční obřady převést na kulturní pole, v podobě festivalů, slavností a folklorní tvorby. Některé projevy naopak zůstaly v poměrně původním výrazu a žijí dál jako ojedinelé tradice. (4) Protože žiji na Vysočině, budu se nyní chvíli soustředit na lidovou architekturu, tradiční řemesla, dochované lidové tradice a zvyky tohoto kraje.

Co je možné na Vysočině navštívit, čeho se zúčastnit?

3. Lidová architektura, řemesla a lidová tvorba na Vysočině

3.1 LIDOVÁ ARCHITEKTURA A TVORBA

Soubor lidových staveb Vysočina

Skanzen lidových staveb na **Veselém Kopci** je souborem třiceti stavení. Z původních domků stojících na Veselém Kopci se dochovala chaloupka bezzemka (příbytek nejchudší vrstvy), ostatní stavení sem byla převezena z okolních vesnic. V areálu skanzenu je mlýn z Oldřetic s obydlím mlynáře, sekničkou pro pomocníky, mlýnským zařízením nebo varnou povidel. V největším stavení modře zářícím do dálky (statku z Mokré Lhoty) se nabízí expozice bydlení a hospodaření. Je zde i výstava „Čas života“, na které jsou k vidění zvyklosti a pověry od narození člověka až do jeho smrti. V objektu Lopourový olejny z Damašku u Pusté Rybné můžete zhlédnout ukázky lisování oleje z lněného semínka, který se v 18. století používal na vaření. Dále je zde čtrnáctiboká stodola ze Sádku u Poličky nebo stupník na tříslu, který drtil smrkovou a dubovou kůru pro potřeby koželuhů. (5)

Na Veselém kopci se každý rok uskutečňují kulturní akce. Letos to byl v lednu **Masopust** – tradiční obchůzka masopustního průvodu v podání vesnické skupiny ze Studnic u Hlinska. Tato akce vždy přiláká diváky ze širokého okolí. V dubnu bylo možné zhlédnout o **Hrnčířské sobotě** práci hrnčířů. Květen byl v duchu **Bylinek a koření**. Kdo by nechtěl nahlédnout do lékárníčky babiček, přivonět k zázračnému koření a dozvědět se o jeho účincích a hlavně sběru. V červenci a srpnu patří Veselý kopec dětem a rodičům. Probíhá zde **Veselokopecký jarmark** a ukázka tradičních řemeslných postupů při stavbě lidového domku pod názvem **Jak se dříve stavělo**. A už tu máme **Posvícení** a sním ochutnávku tradičních jídel. V říjnu o **Bramborové sobotě** se dozvíme o pěstování, uchování a použití brambor. Nechybí ani bramborová jídla. K prosinci patří **Předvánoční jarmark**. Kdo by si nechtěl udělat radost slaměnou ozdobou na stromeček, nebo se dozvědět více o adventních zvyklostech. Rok co rok se program obměňuje.

Ukázkové fotografie ze Skanzenu na Veselém kopci jsou v příloze č. 1.

Skanzen Michalův statek Pohled'

Michalův statek v Pohledí je jediným selským muzeem tohoto typu, ležícím v kraji Vysočina. Roku 2003 byl celý soubor staveb Michalova statku i s přílehlou zahradou prohlášen nemovitou kulturní památkou. Návštěva muzea umožní návrat na vesnickou usedlost od doby po skončení třicetileté války (1648) až do časů zrušení roboty v českých zemích v roce 1848.

Mezi akce pořádané na Michalově statku v **roce 2010 patřily v dubnu Staročeské Velikonoce, v červnu Svatojánská noc, v srpnu Selské dožinky a v prosinci Staročeské Vánoce**. Tyto akce probíhají každý rok a někdy s přidáním nové akce, nebo se některé střídají přes rok. (6)

Pro mě byly velmi zajímavé **symboliky dárků**, které se pojí k jednotlivým tradicím, a proto se chci nyní s vámi o tyto informace podělit. I takovéto informace je dobré dětem předkládat. Je v nich schovaná určitá neverbální komunikace se společností.

Červené jablko jako dárek či samo o sobě provázelo v lidovém prostředí mnohé obyčeje. Jeho barva symbolizovala životadárné síly a lásku. Také **zelené ratolesti** jako symbol života byly součástí většiny kalendářních i rodinných svátků. **Zimostřád** (lidově též krušpánek), lístky barvínku nebo rozmarýn bývaly dříve používány ke zdobení stavbiček z ovoce, které nalézaly děti v mikulášské a vánoční nadílce. Většina lidových vánočních dárků byla zdobena vlašským nebo lískovým **ořechem**, symbolem bohatství a úspěchu v hospodářství. Luštěniny nebyly v životě našich předků pouze nedílnou součástí jídelníčku ve dnech všedních i svátečních, ale používaly se i při výrobě dárků. Schopnost luštěnin bobtnat symbolizovala touhu zvětšit majetek, stejně jako **pečivo z kynutého těsta**, jehož drobné tvary zdobily i vánoční dárky. Mimo významu nabývání bohatství se kynutému těstu přisuzovala i ochranná moc před působením škodlivých sil a nemocí. Na Nový rok v oblasti Českomoravské vrchoviny chodili koledníci s **trnkovými** (koledními) **pruty**, na které se napichovala jablíčka, ořechy, hrášek a papírové nebo látkové ozdůbky. Trnkový prut měl ochrannou moc před škodlivými silami a měl chránit lidi a jejich hospodářství. (7)

Ukázkové fotografie z Michalova statku v Pohledí jsou v příloze č. 2.

Příloha č. 3 obsahuje další soubory lidových staveb na Vysočině.

Pro propojenost mateřské školy a rodiny by bylo dobré uspořádat společný výlet za lidovými tradicemi. Určitě by bylo na co vzpomínat a možná, že by se i vytvořil námět na další téma v mateřské škole.

3.2 TRADIČNÍ LIDOVÁ ŘEMESLA

Lidová řemesla jsou dnes již věci dětem neznámé, ale možná, že hlouběji se podívat na určité řemeslo by pro děti bylo zajímavé a přínosné. Záleží také na zájmu dětí a přiměřenosti k věku.

O tradiční řemesla se dnes zajímají tisíce lidí, stovky z nich je aktivně provozují. Mnozí z nich tak činí ve volném čase a doma, jiní tvoří ve skanzenech přímo před očima diváků, nebo své výrobky prodávají při příležitosti jarmarků, výročních slavností a festivalů.

Na Vysočině, kde půda nebyla tak úrodná, se lidé věnovali odnepaměti kromě zemědělství také práci v lese a řemeslu. Svě dílny zde měli tkalci, soukeníci, kožešníci, vyšívачky, košíkáři a jiní mistři. Nejtypičtějším výrobkem Vysočiny v 19. století byl knoflík. Tento módní doplněk se v Žirovnici vyrábí dodnes (viz kap. Skanzeny a muzea). Z kůže se vyráběly kožichy, které se dále pestře vyšívaly vlnou. Místní mistři cechu kožešnického vyráběli šotůrky, klebetníky, sotory, sotůrky nebo samšíky. To všechno jsou názvy pro podlouhlý úzký košík určený k přenášení lahví a jiných věcí. Býval vyroben celý z kůže, případně ze slámy potažené kůží, a stal se doplňkem mužského i ženského kroje. Mnoho z těchto překrásných řemesel se zde dochovalo a i dnes je můžete obdivovat na jarmarcích, festivalech nebo slavnostech.

Zdobení kraslic

Co by to bylo za Velikonoce, kdyby na stole hospodyňky chyběly kraslice. Kraslice se zdobí rozličnými technikami, mezi něž patří: voskový reliéf, vosková batika, děrování, jezerní síťka, malování nebo polepování. Tímto prastarým řemeslem se dodnes zabývá mnoho žen, které své kraslice předvádějí na některém z velikonočních jarmarků. Na Hlinecku se kraslice kromě klasického barvení zdobily vyškrabováním nebo voskovou batikou. Mluvící kraslice jsou zde regionální specialitou, která v minulosti jinde nebyla tak hojná. Dívky jimi dávaly najevo, který chlapec se jim líbí a kterého naopak zaručeně odmítnou. Pokud byl na kraslici ústředním motivem košíček plný bodláčí, bylo jasné, že chlapec dostane košem. Naopak dvě zkřížené ratolesti

znamenal, že se dívka za koledníka ráda provdá. Srdce či rozkvetlé kytičky slibovaly kvetoucí lásku. (7)

ukázky zdobení kraslic (7)

Perníkářství

Perníky mají v Čechách dlouhou tradici. Zhruba od 18. století se pekly medové perníčky, vytlačené do dřevěných forem z hruškového dřeva. Oblíbené a známé formy byly koník, husar, srdce, panenka. Těsto se připravovalo z rezné mouky, medu a koření. Odležené těsto se stáčelo rukou do formy, vyklopilo a peklo v pecích. Perníkáři začali časem med nahrazovat cukrem a techniku výroby perníků vystřídalo vykrajování plechovými formami. Perníky se zdobily a zdobí cukrovou polevou a jsou ozdobou převážně na Vánoce a Velikonoce. (7)

ukázky zdobení perníků (7)

Tato a další tradiční lidová řemesla je možné vidět, popřípadě si i vyzkoušet na jarmarcích, které na Vysočině probíhají po celý rok. Jejich seznam se nachází v příloze č. 5.

4. Naplňování požadavků RVP pro PV programem založeným na lidových tradicích

Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání je kurikulární dokument, který akceptuje vývojová specifika dítěte předškolního věku, umožňuje vzdělávání dítěte v rozsahu individuálních možností a potřeb, vytváří prostor pro využívání různých forem a metod vzdělávání, umožňuje přizpůsobení se regionálním a místním podmínkám. Předškolní vzdělávání má nabízet vhodné vzdělávací prostředí, pro dítě vstřícné, podnětné, zajímavé a obsahově bohaté. Dítě by se mělo cítit bezpečně, radostně a spokojeně. Vhodné je využívat metodu prožitkového a kooperativního učení hrou, které je založeno na přímých zážitcích dítěte, které podporují objevování nového, radost z nových zkušeností. Důležité je i spontánní sociální učení, individuální volba a aktivní účast dítěte. (8)

4.1 Záměry RVP pro PV

Záměry jsou rámcové, hlavní cíle předškolního vzdělávání. Jsou tři a to:

Rozvíjení dítěte a jeho schopnost učení a poznání

Předpokladem plnění tohoto cíle je podpora tělesného rozvoje, péče o zdraví, navozování osobní pohody a spokojenosti. Základem je systematické rozvíjení řeči dítěte, procvičování komunikativních dovedností, které napomáhají a usnadňují dítěti další rozvoj, učení a chápání okolního světa. Velký důraz je kladen na aktivní poznávání světa, vzbuzováním zájmu o nové a neznámé správnou motivací a širokou nabídkou činností. S plněním tohoto cíle souvisí porozumění nově poznanému, chápání vývoje a proměn, rozvíjení schopností reagovat na tyto změny a přizpůsobovat se jim rozvojem myšlení, kreativity, fantazie, zájmu a nadání každého dítěte.

Osvojení si základních hodnot, na nichž je založena naše společnost

Naplňování tohoto cíle má děti vést ke schopnostem komunikovat, spolupracovat, spolupodílet se na činnostech a rozhodnutích, vést je k sociální soudržnosti, připravit je na život v multikulturní společnosti. V rozsahu dětských možností přispívat k předávání kulturního dědictví, hodnot, tradic, jazyka a poznání. Utvářet v dětech takové hodnoty, jako je nedotknutelnost lidských práv, individuální

svoboda, rovnost všech lidí, empatie, péče o druhé a další hodnoty spojené se zdravím, životem, životním prostředím a důstojnými vztahy mezi lidmi.

Získání osobní samostatnosti a schopnosti projevovat se jako samostatná osobnost působící na své okolí

Plnění tohoto cíle souvisí s rozvíjením sebe sama, vlastních zájmů, možností, potřeb, utváření příležitostí k rozvoji zdravého sebevědomí a sebedůvěry. Umožňuje dítěti spolupodílet se na činnostech a společném životě ve škole, v rodině, učit je spolupracovat, spolurozhodovat, akceptovat, tolerovat druhé a zároveň je vést k poznání, že mohou svou životní situaci ovlivňovat svobodným rozhodnutím, za něž, ale zároveň nesou zodpovědnost.

Položme si otázku: Jak mohou lidové tradice naplňovat rámcové cíle určené RVP PV?

*Dítě se učí žít ve společenství lidí a přijímá jejich hodnoty, vytváří si pozitivní vztah ke světu a k lidem, řídí záměrně své chování, zajímá se o zákonitosti přírody. Rozvíjí manuální zručnosti a dovednosti, těší se, plánuje a připravuje se, vyjadřuje své prožitky a pocity, raduje se. Lidové tradice ho vedou ke spolupráci, přizpůsobuje se změnám, vnímá všemi smysly, pečuje o své zdraví a rozvíjí fyzickou zdatnost. Pečuje o přírodu, vytváří si k ní kladný vztah a uvědomuje si, že je její součástí. Rozvíjí se kultivovaný přednes, kulturně estetické dovednosti, komunikace, grafomotorika. Také lidové tradice umožňují rozlišit zlo a dobro v příbězích i ve skutečnosti, uvědomuje si a přijímá společenské normy. Dítě se osobně podílí na životě a tradičních oslavách v obci, dodržuje pravidla, vyhledává informace a přijímá nové poznatky, také zároveň vnímá, co si druhé dítě přeje, co potřebuje a co ho zajímá. **A jaké hodnoty děti poznávají?** Sounáležitost s ostatními, respektování sama sebe, úctu k moudrosti, k rodině, k historii i k našemu národu a kraji. Poznávají hodnotu spolupráce, hodnotu lidové tradice, hodnotu veselosti. Hodnota důvěry, dobra a zla, lásky a přátelství jim také není cizí. Často se objevuje úcta k přírodě, ke zdraví. Vzájemný respekt, prosociálnost, kamarádství jsou důležité hodnoty, bez kterých se lidové tradice neobejdou, ale neschází v nich ani legrace, vzájemná veselost a společná zábava, kterou si sami vytváříme, ne že jsme pouze baveni. Vánoce nám přibližují hodnotu očekávání a naděje, hodnotu darování dárku. Lidové tradice přináší dítěti velký **prostor pro samostatnost**. Záleží také však na paní učitelce, na její vnitřní připravenosti a na činnostech, které nejsou*

dítěti vnucovány, ale dítě má možnost vlastního výběru. Učitelka děti provokuje k řešení situace, k přemýšlení a evokuje jejich zkušenosti, ptá se. K tradici Tří králů se nabízí otázka: "Chceš si udělat korunu krále, mudrce? Co znamenají písmena KMB? Kde bychom mohli tři krále potkat?" Masopustní rej, karneval nabízí dítěti možnost podílet se na výzdobě třídy, na samotné přípravě karnevalu. Je vhodné poskytnout prostor i rodičům, kteří se mohou např. pomoci vyrobit dítěti masku. Ty děti, které se nechtějí převlékat do masek, mají dostat možnost se jen dívat, přihlížet dění ve třídě. Děti by měli mít dostatek prostoru na vyjádření svých názorů a dojmů. Na výzdobě mateřské školy se mají velkým podílem účastnit děti samy. I výrobky mají být tvorbou dítěte a ne paní učitelky. Je třeba využít nápadů dětí a pokusit se je zrealizovat. Chtějí-li mít MORENU zavřenou ve sklepech a neposílat ji po vodě, tak proč jim nevyhovět. Určitě k tomu mají svůj důvod. Při realizaci aktivit v mateřské škole je zapotřebí dodržovat pravidla, a když si je děti s pomocí paní učitelky vytvoří samy, jsou pak více pochopitelná a dodržovaná. Děti těmto pravidlům dobře rozumí, protože si je vymyslely samy. Je důležité respektovat emoce dětí. Dítě má právo být smutné, uplakané, veselé. A je třeba dětem předkládat informace pravdivé a také nechat dítěti prostor pro vytvoření vlastní hypotézy. (Např.: Nevím, zda existuje opravdový Ježíšek. Já ho znám jen z vyprávění mojí maminky, ale nikdy jsem ho neviděla.)

Tyto hlavní cíle - záměry jsou dále rozpracovány v dílčích cílech - záměrech jednotlivých oblastí předškolního vzdělávání. Jestliže se záměry systematicky sledují a naplňují, vede to k dosahování výstupů - klíčových kompetencí, což jsou soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a k uplatnění každého jedince ve společnosti (9). Jedinec by měl být schopný pokračovat v další životní etapě a pokračovat v celoživotním učení. V RVP PV jsou popsány takové kompetence, které mohou být u jedince dosažitelné ke konci předškolního věku. Dále se ještě v RVP PV objevují dílčí výstupy, které jsou ve všech pěti vzdělávacích oblastech. Jedná se o oblast Dítě a jeho tělo, Dítě a psychika, Dítě a ten druhý, Dítě a svět, Dítě a společnost.

Lidové tradice, jak je již psáno shora, jsou o mezilidských vztazích a o přírodě, kde má každý své místo, ať je malý nebo velký, ať je veselý či smutný... Dítě se učí novým poznatkům, které vychází z dané společnosti a stálý koloběh vede dítěte k samostatnému projevu. Např. rozvojový záměrem je nový poznatek, že na Dušičky

rozsvěcíme na hřbitovech svíčky, abychom si vzpomněli na ty, kteří nejsou již mezi námi, a tady už jsme u hodnoty společnosti, že myslíme na druhé, nejsme lhostejní a samostatnost projevu je v aktivitě, že si ve školce dítě vyrobí světýlko ze skleničky, útržků papíru, které libovolně lepidlem nalepí na skleničku. Světýlko si doma s rodiči rozsvítí a vzpomenu si na dědečka, tetu, či babičku.

4.2 Charakteristika klíčových kompetencí

Klíčové kompetence

Kompetence představují soubory činnostně zaměřených a prakticky využitelných výstupů, které se propojují a doplňují, čímž se postupně stávají složitější a využitelnější.(10) Zjednodušeně kompetence jsou soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot rozvíjejících osobnost, ke kterým směřuje předškolní dítě, aby bylo schopné pokračovat v další životní etapě a celoživotním učení. Jak se tedy lidovými tradicemi mohou tyto kompetence naplňovat? Pokusím se lépe představit života schopnost lidových tradic v mateřských školách.

1. kompetence k učení

Dítě, které ukončuje předškolní vzdělávání, soustředěně pozoruje, objevuje a experimentuje. Získané zkušenosti dovede využít v praktických situacích, dovede se orientovat ve světě lidí, kultury, přírody i techniky. Klade si otázky a hledá na ně odpovědi. Aktivně si všímá, co se kolem něho děje. Raduje se z toho, co samo dokázalo a zvládlo. (11)

Čím se naplňuje kompetence k učení? Děti se vědomě učí texty písniček, básniček, říkadel, které pak přednesou, zazpívají na veřejnosti – roznášení posvícenských koláčů sponzorům, vánoční nadílka, masopustní rej,... Mají radost ze zvládnutého a tím si vytváří vztah k učení, což je pocit: „Já to zvládnou, dokážu.“ Při výrobě masek, dramatizaci Betlémského příběhu, vynášení Moreny, se děti musí soustředit. To, co prožívají, dále uplatňují jako např.: při pečení osvíceneckých koláčů

získají určité zkušenosti, které využijí před Vánoce při přípravě vánočního cukroví. Nebo při výrobě papírového čerta a Mikuláše získají zkušenosti týkající se lepení, stříhání, malování, kreslení a ty využijí při výrobě vánočních ozdob, vánočních přání, masek na masopustní rej, atd. Při masopustním průvodu si určitě děti povšimnou diváků, kteří se smějí, radují se a děti obdivují. Dítě si tyhle všechny poznatky dává do souvislostí a s chutí se příště zapojí do čarodějnického reje, nebo se zúčastní velikonočního řehtání. Zjistí-li dítě, že ostatní si vyrábí masku na masopustní karneval, začne si ji vyrábět také. Začne se těšit, že se stane koníkem,... Po čarodějnickém sletu si více věří, protože hodilo koštětem dosti daleko, uvařilo lektvar síly a hloupostí a dostalo, tak jako ostatní želé žízalu. Příště už toho zvládne více a bude chtít spolupracovat. Samo nebo s pomocí učitelky přeříkalo čarodějnické zaklínadlo a je rádo, že to zvládlo. A tak bychom mohli pokračovat dál.

2. kompetence k řešení problémů

Dítě před vstupem do školy si všímá dění i problémů v bezprostředním okolí. Řeší problémy na základě svých zkušeností, postupuje cestou pokusu a omylu. Vnímá elementární matematické souvislosti. Dovede rozlišit funkční a nefunkční řešení a dokáže mezi nimi volit. Chápe, že vyhybat se problémům nevede k cíli. (12)

U všech lidových tradic se plně rozvíjí tvořivost. Dítě vymýšlí jak a co vyrobit, ztvárnit, předvést. Jak co zvládnout, jak se zapojit do společné aktivity, akce. Připomněla bych Smrtnou neděli, kde se vhodnou motivací všechny děti nadchnou pro vyprovození Zimy od vlády a tím umožní vládu Jaru. Pomohou vyřešit problém přírodě, touto tradicí dětské osobnosti vystoupí jako silná skupina, která ví, co chce. Společně si ve školce vyrobí jednu Morenu, na jejíž výrobě se účastní všichni. Na této tradici si děti potvrdí, že i tímto málem změním pochmurnou náladu, která panuje po dlouhé zimě, kdy se každý přeje již hezké počasí a ono stále nepřichází. Tím, že se těší, jak to dopadne, si vlastně děti zpestřují dobu očekávání hezkého počasí. Upečené posvícenské koláče si děti spravedlivě rozdělí, napočítají si po dvou koláčích, rozpulí si je, aby každý dostal kousek. Jestliže tradicí žije celá třída, či školka, najde se spousta situací, kdy je třeba problém vzájemné pomoci a spolupráce vyřešit. Karlíkovi nejde se spravedlivě rozdělit o martinské rohlíčky. Děti si je společně napekly, dva rohlíčky si vezmou domů a zbytek si mají rozdělit. Všímavá Anička na nic nečeká a Karlíkovi začne vysvětlovat a pomáhat

při spravedlivém dělení. V této situaci se dítě nebojí chybovat. Také vnímá matematické souvislosti a Anička využívá svou dřívější zkušenost. Karlík díky Aničce rozliší funkční a nefunkční řešení. Dále také dítě chápe, že když koláčky nerozdělí, nikdo si je neochutná, protože pro každého už jeden celý není.

3. kompetence komunikativní

Do těchto kompetencí patří samostatné vyjadřování myšlenek, sdělování otázek a odpovědí, smysluplný dialog, vhodně formulované věty. Dítě dovede sdělovat své prožitky, pocity a nálady. Domlouvá se gesty, komunikuje bez zábran s dětmi i dospělými. Dovede využít komunikativní a informativní prostředky, se kterými se běžně setkává. (13)

Při společných aktivitách je zapotřebí mezi sebou komunikovat, domlouvat se, diskutovat. Děti se seznamují s písničkami, básničkami, lidovými pořekadly. Prožitky výtvarně, pohybově ztvárňují. V komunitním kruhu má každý možnost hovořit o svých pocitech z prožitku a zároveň vyslechnout druhého, který má jiný prožitek, jiný pocit. O masopustním průvodu, či karnevalu se děti dostávají do různých rolí, podle vybrané masky. Mohou se stát princeznou, koníkem, kuchařem a to už jsme u dramatické výchovy, která dítěti umožňuje se vyjádřit jako... Obohacují slovní zásobu, rozvíjí komunikaci ve větách jednoduchých i složených. Je také zapotřebí se domlouvat s dospělými, vyřídit vzkaz, zeptat se. Často děti vyhledávají informace o lidových tradicích v knížkách. Po ukončení integrovaného bloku, který se týká určité tradice, je dobré nechat děti se výtvarně vyjádřit. Nakreslit, namalovat to, co prožíval, co se mu nejvíce líbilo, či rozzlobilo, nepovedlo. V komunitním kruhu se vede rozhovor, diskuse na dané téma a to je opět o komunikaci, slovní zásobě, o vedení dialogu. I v komunitním kruhu se rozvíjí komunikace, dorozumívání se. Dítě sděluje své prožitky nebo naslouchá tomu druhému a jsme také u řešení problémů. Děti sděluje záležitosti příjemné i nepříjemné, své problémy a pocity. Často se k tomu přidá neverbální komunikace.

4. kompetence sociální a personální

Dítě před ukončením předškolní docházky samostatně rozhoduje o svých činnostech, uvědomuje si, že nese za své chování důsledky. Rozpozná nevhodné

chování, vnímá nespravedlnost, ubližování, agresivitu. Dokáže se ve skupině podřídit, prosadit, domluvit, respektuje druhé, napodobuje modely prosociálního chování a mezilidských vztahů. V neznámých situacích se chová obezřetně, nepříjemnou komunikaci dovede odmítnout. (14)

K této kompetenci patří dodržování pravidel. Bez předem domluvených pravidel, která je třeba dodržovat kvůli klidné, vstřícné, atmosféře, bezpečnosti v mateřské škole to nejde. Děti se spolupodílejí na jejich vytváření a pak jsou pro ně srozumitelná. Pravidla se týkají celodenního pobytu ve školce. V komunitním kruhu mají děti možnost vyjádřit svůj názor např.: po karnevale s i s dětmi sedneme do kroužku a každý má možnost říci, co se mu líbilo, nelíbilo, co ho rozzlobilo, co ho potěšilo. Povídáním o sv. Martinovi si děti uvědomí, co znamená slovo lhostejnost, pomoc někomu spojená s hezkým positem, že jsem někomu udělal radost. V adventním čase se projevuje citlivost, ohleduplnost, prosociální chování v mezilidských vztazích často. Toto období je k tomu stvořené. Určitě si ve školce připomenou tu skutečnost, že by měl mít každý pod stromečkem alespoň jeden dárek, jako projev, že někoho někde blízkého, kdo na něj myslí, má. Tradicí svatého Martina děti získají zkušenost o vzájemné pomoci, o mravní hodnotě se rozdělit – nebýt lakomý a bezohledný.

5. kompetence činnostní a občanská

Dítě před vstupem do školy chápe, že se může rozhodovat svobodně, odhaduje rizika svých nápadů, dovede rozpoznat své silné a slabé stránky. Patří sem i rozhodování, plánování, organizování a řízení činností a hry. Dítě se zajímá o druhé, o to co se kolem děje. Chápe, že lhostejnost, nevšímavost, pohodlnost nejsou v souladu se základními lidskými hodnotami. Dbá na osobní zdraví i zdraví druhých. Uvědomuje si svá práva i práva druhých a respektuje je. (15)

Lidové tradice a občanské a činnostní kompetence? Každé téma začíná vzbuzením zájmu, motivací, událostí a to, už vytváří odpovědnost za své jednání, svobodné rozhodnutí. Dítě si samo vybere, za jakou masku se převlékne, zda se půjde podívat na čerta a Mikuláše, bude si vyrábět masku na karneval, nebo malovat vajíčko na zeleno. Záleží také hodně na schopnostech učitelky, která vzbuzuje zájem, aktivizuje,

rozvíjí, pozoruje. Jakým způsobem dítě cestou života vede. Děti vyrábí např.: velikonoční přání, někomu to nejde tak jak by chtěl. Mezi dětmi se objeví človíček, který si ví rady a hned pomůže a to je tato kompetence. Dítě zde ukazuje, používá své silné stránky. Při výrobě kulis na vánoční představení Cesta do Betléma děti vyrábí společně a nikoho nenapadne, aby dílo ostatním pokazil. Každý do toho vnáší kousek sebe a ono nezáleží na kvantitě, ale na kvalitě. Přijdou-li děti s nápadem, že by se to či ono mohlo udělat jinak a je to reálné, je třeba tuto situaci podpořit. Dítě se ujistí, že nám není lhostejné, podporujeme podnikavost. Před Vánocemi pozveme do školky rodiče. Něco jako dílna pro rodiče spojená s vánočními koledami, s pohoštěním, připraveným dětmi. Dítě si uvědomuje, že je třeba pro rodiče nachystat pohoštění, uklidit třídu – hračky pečlivě na svá místa, připravit nějaké překvapení. Vše je třeba naplánovat, zorganizovat, připravit, nacvičit. Mateřská škola se může například zapojit do místního masopustního průvodu, zpestřit vánoční koledou rozsvícení vánočního stromku na náměstí, může pro místní duchodce v adventním čase zdramatizovat cestu Josefa a Marie do Betléma a kdo se necítí na to, aby přijal roli Marie či Josefa či tří králů může se stát na chvíli divákem či sněhovou vločkou, která poletuje mezi všemi, kteří pospíchají s dárkem k právě narozenému Ježíškovi. Děti získávají nové informace, zkušenosti, prožitky. Dítě, které nemá ještě dostatečně uvolněné zápěstí ozdobí vánoční stromeček třeba jen jednou barvou vykreslenou papírovou ozdobou a dítě, u kterého je jemná motorika dostatečně vytvořena, ozdobí tentýž stromeček ozdobou z kukuřičného šustí. Stále a stále dodržujeme rozvoj vzdělání, individuální potřeby a možnosti. Přizpůsobujeme se místním podmínkám – vánoční koledu zazpíváme třeba na náměstí a každý přijímá tu roli, na kterou se cítí připravený.

4.3 Úkoly předškolního vzdělávání

Úkolem institucionálního předškolního vzdělání je doplňovat rodinnou výchovu a v úzké vazbě na ni pomáhat zajistit prostředí a dostatek mnohostranných a přiměřených podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení, a aby čas prožitý v mateřské škole byl pro dítě radostí, příjemnou zkušeností a zdrojem dobrých a spolehlivých základů do života i vzdělání (16). Pro život dítěte má předškolní vzdělání dalekosáhlý význam, neboť poznatky lékařů, pedagogů a psychologů dokazují, že většina toho, co dítě prožije v prvních letech života a co z podnětů okolního prostředí přijme, je trvalé.

Předškolní vzdělávání má usnadňovat dítěti jeho další životní i vzdělávací cestu. Jeho úkolem je proto rozvíjet osobnost dítěte, podporovat jeho tělesný rozvoj a zdraví, jeho osobní spokojenost a pohodu, pomáhat mu v chápání okolního světa a motivovat je k dalšímu poznávání a učení, stejně tak i učit dítě žít ve společnosti ostatních a přibližovat mu normy a hodnoty touto společností uznávané. (17)

Již první větou: Úkolem institucionálního předškolního vzdělání je doplňovat rodinnou výchovu... můžeme rozvinout debatu například na téma Mikulášská nadílka – lidová tradice dodržovaná dodnes. Doma čekáme na příchod čerta a Mikuláše, tak proč si nevyrobít papírového čertíka ve školce a tím si vyzdobit svůj pokoj. Mikuláš bude po nás chtít básničku nebo písničku a my si zrovna ve školce jednu o Mikuláši zpíváme. Před Velikonocemi vyrobíme přáníčka a tím uděláme radost někomu jinému, což je důležitý moment pro budoucí život – dělat radost nejen sobě, ale mít radost proto, že ji má ten druhý. Pozveme děti rodiče na vánoční posezení, na které s dětmi napečeme kokosové kuličky, vyrobíme svícen a připravíme pro rodiče překvapení v podobě společného zdobení třídního stroměčku, nebo si vyrobíme ve školce s rodiči ozdobu na stroměček a odneseme si ji domů. Vytváří se zde silná motivace, proč dnes jít do školky – protože dnes budeme péci pro maminky a tatínky cukroví. Ve školce se chystáme oslavit Masopust. Bude ve školce karneval a děti si mohou přinést masku, kterou si připraví doma s rodiči. Jak se asi bude dítě v této masce cítit? Vybral ji přece s maminkou (tatínkem) a ta je přece nejlepší. Stále plníme úkoly předškolního vzdělání RVPPV.

4.4 Metody a formy práce v předškolním vzdělávání

Předškolní vzdělání by proto mělo nabízet vhodné vzdělávací prostředí, pro dítě vstřícné, podnětné, zajímavé a obsahově bohaté, v němž se dítě může cítit bezpečně, radostně a spokojeně, a které mu zajišťuje možnost projevit se, bavit a zaměstnávat přirozeným dětským způsobem.....Dítě tak může dosahovat vzdělávacích a rozvojových pokroků vzhledem k jeho možnostem optimálním a samo se může cítit úspěšně, svým okolím uznávané a přijímané... Vhodné jsou metody prožitkového a kooperativního učení hrou a činnostmi dětí, které jsou založeny na přímých zážitcích dítěte, podporují dětskou zvědavost a potřebu objevovat, podněcují radost dítěte z učení,

jeho zájem poznávat nové, získávat zkušenosti a ovládat další dovednosti. (18) V předškolním vzdělání by mělo být v dostatečné míře uplatňováno situační učení založené na vytváření a využívání situací, které poskytují dítěti srozumitelné praktické ukázky životních souvislostí tak, aby se dítě učilo dovednostem a poznatkům v okamžiku, kdy je potřebuje a lépe tak chápalo smysl. (19) Didaktický styl vzdělávání dětí v mateřské škole by měl být založen na principu vzdělávací nabídky, na individuální volbě a aktivní účasti dítěte. V předškolním vzdělání je třeba uplatňovat integrovaný přístup. (20) Dítě tak nezískává jen izolované poznatky či jednoduché dovednosti, získaná dovednost je kompletnější a stává se pro dítě snáze pochopitelnou a prakticky využitelnou. Dítě může získávat činnostní výstupy-kompetence.

Předškolní vzdělávání je specifické svou pestrostí, radostnou atmosférou, přirozeností, prožitkovostí, také rozvojem vědomostí, dovedností, schopností, na aktivitě, na praktičnosti.

Toto vše oslavy lidových tradic s sebou přináší. Jestliže je ŠVP vytvořen na základě lidových tradic nic to nemění na specifikách předškolního vzdělávání. Jak jsem již psala, tradice jsou přirozené, spojené s přírodou, plynule na sebe navazují, jsou obrazem soudržnosti. Dítě získává nové a nové informace, prožívá stále něco nového, zajímavého. Nabízí se tolik důležitá spolupráce s rodiči. Například lampionový průvod na Sv. Martina, nebo vánoční zvonkování s rodiči, masopustní karneval a další a další. Jaký je rozdíl mezi dítětem předanou informací rodičům, že se z mouky pečou koláče a možností si koláče ve školce doopravdy upéci pro maminku, tatínka, babičku, která přijede na návštěvu, protože ji pozve dítě samo na koláče ze školky. Je to dosti velký rozdíl. V druhém případě se jedná o prožitek s určitým cílem. Dítě ví proč a pro koho peče koláče a vůbec mu nevadí, že pro pět lidí má jen koláče dva, ale má je a má dobrý pocit, že udělá druhému radost. Posílí své sebevědomí a sounáležitost se světem. Získá další informace o tom, co se dává do těsta, jak vzniká mouka, protože tato otázka při pečení určitě z některých dětských úst bude vyslovena. Děti jsou zvědavé. Procvičí si také matematické úkony, protože bude mít pro maminku, tatínka, sestru a sebe dva koláče a jak to udělá, aby všichni měli? Procvičí si jemnou motoriku při práci s těstem. O těstě se nechá zpívat, existuje několik písniček např. Zadělal na buchty, Koláče od Evy Kulhánkové, válení těsta se podobá válení sudů na žíněnce, míchání těsta je jako běhání po kruhu, a další možné aktivity.

4.5 Vzdělávací obsah v RVPPV

Je uspořádán do pěti vzdělávacích oblastí: biologické, psychologické, interpersonální, sociálně-kulturní a environmentální.

1. Dítě a jeho tělo
2. Dítě a jeho psychika
3. Dítě a ten druhý
4. Dítě a společnost
5. Dítě a svět

Čím budou tyto oblasti dokonaleji propojeny, tím bude vzdělávání přirozenější a lidové tradice jsou o přirozenosti. Např.: dítě si zdokonaluje motoriku, uvědomuje si, že i ono je důležité, vytváří si prosociální vztahy, vytváří si představu o společenských hodnotách, obohacuje si své znalosti o okolním světě,.... Možností je nekonečně mnoho.

5. Lidové tradice v mateřské škole

Zaměřím se na některé tradice, které by se nechali v mateřské škole využít. Tato část bude sloužit spíš jako **zásobník informací, aktivit a vzdělávacího záměru jednotlivých tradic**. Nebudu se tedy zabývat všemi tradicemi podrobně. Některé budu jen charakterizovat. Některé rozpracuji podrobněji do tří částí a to jsou:

1. Charakteristika tradice
2. Pedagogické využití
3. Nabídka aktivit

Začneme jarem, protože jaro je probouzení, zrození, nový začátek.

5.1 SMRTNÁ NEDĚLE – vynášení smrtky a přinášení léta

5.1.1 CHARAKTERISTIKA TRADICE

Smrtná neděle je čtrnáct dní před Velikonocemi. Spadá do doby půstu, který je čtyřicetidenní a platil především pro dospělé. Z jídelníčku mělo zmizet maso a vydatná strava se měla přijímat pouze jednou denně. Půst začíná Popeleční středou, která následuje po masopustním úterý. V tento den se světlí popel z ratolestí (kočiček), jež byly posvěceny minulého roku na Květnou neděli. Tímto popelem dělá kněz věřícím na čele kříž se slovy: „*Pamatuj člověče, že jsi prach a prach se navrátíš.*“ (21) V tomto obřadu je skryta symbolika života a jeho koloběhu. Říká se jí také černá či škaredá středa. Půst a s ním i Velikonoční neděle a Velikonoční pondělí jsou svátky pohyblivé, protože Velikonoční neděle je první nedělí po prvním jarním úplňku a astronomické jaro začíná 21.3. Velikonoční neděli předcházeli tyto významné neděle: Černá neděle (Pučální), kdy ženy nosily černé šátky, a na stůl se podával opražený naklíčený hrách – „pučálka“. Následovala Sazometná (Pražná), kdy probíhalo velké smýčení a postním jídlem byla „pražma“ – pražené obilí. Další nedělí byla neděle Kýchavá, spjatá se zdravím, přesněji s prosbami za odvrácení nemocí, kterým kýchání předchází. Čtvrtá neděle je Družebná a již z názvu jde o družbu či zábavu mládeže. A pak následuje právě Smrtná neděle, která obrazně vyjadřuje protiklad života a smrti. V tento den lidé vynášeli „smrt“ Mařenu, Morenu, Smrtholku, loutku oděnou do ženských šatů, která představovala končící zimu. Šlo vlastně o slaměnou figurínu nastrčenou na dřevěné tyči, oblečenou do šatů a ověšenou pentlemi, prázdnými ulitami a vyfouknutými vejci, kterou svobodná děvčata vynesla za ves a tam byla spálena či vhozena do tekoucí vody. Mohla ji nosit svobodná děvčata. Ve východních Čechách se nosil i smrt'ák. Jedná se

obřad se symbolikou ukončení zimního období, kdy smrt často vládne krutou rukou. V druhé části obřadu Smrtné neděle se do obcí vnášelo nové léto – líto, letečko, májíček. „Líto“ je na rozdíl od „neživé“ smrtky příslibem nového života. Na větvičkách zeleného smrčku jsou zavěšeny barevná vajíčka, pestré stužky, kokardy, řetízky, papírové holubičky, symbolická panenka zajišťující plodnost a nesmí chybět červené stužky jako symbol života – krve. S takto okrášleným „litem“ se chodí děvčata po koledě. Všichni přítomní se radují, že je zima pryč a blíží se skutečné jaro.

5.1.2 PEDAGOGICKÉ VYUŽITÍ

Jakými otázkami se můžeme zabývat?

- Co to je jaro?
- Co to je zima?
- Jak můžeme my děti jaru pomoci převzít vládu?
- Co to je první jarní den?
- Co nám mohou říkat barvy?
- Jak vyrobíme Morenu?
- Jak můžeme vyrobit líto?
- Co dovede voda?
- Jak se pozná jarní nálada?

Vzdělávací záměry

- umožnit přímý kontakt s přírodou
- seznamovat děti s lidovou slovesností
- rozvíjet vnímání všemi smysly
- získávat informace o symbolech ročních dob
- rozvíjet spolupráci ve výtvarném ztvárnění
- seznamovat se s tradicemi na Vysočině
- vést k péči o své zdraví
- rozvíjet fyzickou zdatnost pobytem venku
- posilovat komunikativní dovednosti – naslouchání, porozumění, společná diskuse, rozhovor,
- posilovat vztah ke knížkám
- vést děti k citlivému vztahu k přírodě

- rozvíjet slovní zásobu
- posilovat osobní spokojenost
- posilovat prosociálnost v dětské skupině

5.1.3 NABÍDKA AKTIVIT

- **Pranostiky**

Březen, za kamna vlezem, duben ještě tam budem.

Březnové slunce má krátké ruce.

- **Hudebně pohybové hry**

BUBÁK – LOUČENÍ SE ZIMOU

*Chodí bubák po lese, skáče po kamení,
jak se Lenka otočí, už tu zase není. „uááááá, uááááá“*

Děti byly zvědavé, co to může býti?

Co když je to strašidlo? A co když nás chytí? „uááááá, uááááá“

Honzík s Vendou statečně šli až k bílé paní.

Dotkli se a bílý závoj zůstal v jejich dlani. „uááááá, uááááá“

Zbyla po něm hromádka – mlha od ní stoupá.

To jen zima odešla a ne bubák, ty hloupá. „uááááá, uááááá“

(notový záznam - příloha č. 6)

Postup: Děti sedí v kruhu, čelem ke středu. Na každou sloku vstane jedna dvojice, obchází kruh uvnitř a různě děti ovívá šátkem jako by to byla paní Zima. Slova:“uááááá“ dvojice zpívá sama, dramaticky čaruje a vládne a přitom očima vybírá jinou dvojici. Takto se to opakuje třikrát. Při poslední sloce slova:“uááááá“ zpívají sedící v kruhu a dvojice dramaticky znázorňuje tání a ukládání ke spánku paní Zimy.

- **Dramatické hry**

NA POTŮČKY

Děti utvoří několik zástupů – „potůčků“. Společně si zástupy označí např. barevným šátkem, obrázkem,...(tady je rychlý potůček, smutný potůček, skotačivý potůček, apod.). Zástupy se pak podle instrukcí učitelky spojují dohromady v potok, velkou řeku,...až se dostanou do moře a možná i promění v páru a vrátí se k nám v podobě deště. V této hře se meze fantazii, kreativitě, svobodnému rozhodnutí dětí meze nekladou. Hře předchází vyzkoušení a samostatné dramatické ztvárnění jednotlivých potůčků, nabízí se i diskuse na toto téma, je možné si tuto hru výtvarně ztvárnit.

VYNÁŠENÍ MORENY A PŘINÁŠENÍ LÍTA

Vyrobená Morena čeká ve třídě na s dětmi předem domluveném místě. Děti sedí v kruhu, předávají si zástupný předmět Moreny. Každý může něco Moreně sdělit, může jí to pošeptat, znázornit pohybem,...Jeli kruh obejitý, děti utvoří zástup a rytmickým krokem se projdeme s říkankou:

*Smrt neseme ze vsi, nové léto do vsi,
bud'te páni veselí s červenými vejci, s žlutými mazanci.
Jakej je to mazanec, bez koření, bez vajec.
Bud'te páni veselí, na tu smrtnou neděli:
smrt jsme vám odnesli, nové léto přinesli.
Vítej líto líbezné, obilíčko zelené.*

po třídě. Pak následuje dle místních možností vycházka k potoku a vhození Moreny do vody. Cestou k potoku se v nešení Moreny děvčata střídají. S Morenou se rozloučíme pomocí již známé říkanky. Je možné zařadit pohybovou hru Honěná s Morenou. Poté opět utvoříme kruh a posíláme si líto, které máme již vyrobené. Každý má možnost říci co patří k létu a poté odcházíme s Lítem do školky. Cestou se můžeme stavět na městském úřadě, nebo v první třídě (záleží vždy na možnostech) s novinou, že jsme odnesli Morenu a neseme léto. Využijeme říkanku:

*Líto, nový líto,
cos nám přineslo?
Mnoho dobrého,
kvítí pěkného,
modrého i červeného.*

Nakonec Líto umístíme na viditelném místě ve školce. Je možné vše dokumentovat fotkami, na kameře. O zážitcích je možné zpětně hovořit, výtvarně ztvárnit,...

- **Pohybové hry**

NA MORENU A LÍTO

Mezi dětmi si zvolíme Morenu, která bude děti zmrazovat – studit a to dítě zůstává stát jako socha. Dále si zvolíme Líto, které bude děti rozmrazovat. Hra je formou honičky a je třeba před hrou si vymezit prostor a určit signál, kdy hra končí. Poté vystřídáme Morenu a Líto a hry pokračuje. Záleží na dětech, zda bude vládnout zima nebo líto.

HONIČKA S MORENOU

*Děti, někdo nemá ze sluníčka radost?
Smrt nesem ze vsi,
má dlouhý vlasy,
nedáme jí zvoniti,
až nás bude honiti.
Húúúúú...*

Na tato slova učitelka ukáže Morenu, jak umí hulákat a honit. Koho chytí, ten se stává Morenou. Hra končí zvukem tamburíny, kdy děti zkamení.

Říkadla

Smrt neseme ze vsi, nové léto do vsi,
buďte páni veselí s červenými vejci, s žlutými mazanci.
Jakej je to mazanec, bez koření, bez vajec.
Buďte páni veselí, na tu smrtnou neděli:
smrt jsme vám odnesli, nové léto přinesli.
Vítej líto líbezné, obilíčko zelené.

Smrt neseme ze vsi – nové lét do vsi.
Smrt plave po vodě – nové léto k nám jede.

Líto, nový líto,
cos nám přineslo?
Mnoho dobrého,
kvítí pěkného,
modrého i červeného.

- **Pokus**

Klíčení fazolí jako zrod nové rostliny

Do skleničky dáme vatou a po straně mezi vatou a sklo dáme semeno fazole. Vatou průběžně navlhčujeme a do týdne máme výsledek.

- **Recept na vaření s dětmi**

Pučálka

Potřebujeme: naklíčený hrách, máslo, sůl, skořice, cukr

Naklíčený hrách opečeme na rozpálené pánvi na másle. Osolíme. Posypeme skořicí a pocukrujeme.

- **výtvarné hry**

VÝROBA MORENY

pomůcky: dvě větve (jedna delší – výška Moreny a druhá kratší – délka rukou), provázek, slámu, papír, starší bílé šaty, šátek, plátno, barvy, vyfouklá vejce, prázdné ulity, stuhy, nůžky

Ze dvou větví svážeme konstrukci ve tvaru kříže. Ze slámy nebo papíru vytváříme hlavu, kterou potáhneme plátnem, uvážeme šátek, namalujeme oči, nos (můžeme ho i vycpat), zubatou pusou, tváře. Smrtku oblečeme do šatů, ozdobíme stuhami, ulitami, vejci apod.

VÝROBA LÍTA

pomůcky: smrková větvička, vyfouklá vejce, stuhy, barevný papír červené stuhy, barevné hadříky

Líto může mít různou podobu. Dle své fantazie nazdobíme vším, co jsme si připravili. S lítem na koledu chodívala od domu k domu děvčata. Lze ozdobit i vrbové proutky.

5.2 VELIKONOCE

5.2.1 CHARAKTERISTIKA TRADICE

Mezi Velikonocemi a Smrtnou nedělí, o které již byla řeč, je ještě Květná neděle. Na Horácku se říkalo Palmová neděle. V tento den se slaví vjezd Ježíše Krista do Jeruzaléma, kde ho lidé vítali čerstvými palmovými ratolestmi a házeli je na cestu. Celý tento den lidé přinášeli do kostela především kočičky – ratolesti k posvěcení. Tyto ratolesti měli ochránit úrodu a dům. Na květnou neděli se nemělo nic péct, aby se nezapekl květ na stromech, jinak řečeno neurodílo by se žádné ovoce. Květnou nedělí se otvírá vážný čas Velikonoc – Pašijový týden (Svatý týden). Jeho hlavním motivem jsou pašije – evangelická zvěst o umučení a zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Název pašije je z latinského názvu passio – utrpení. Tato pasáž Písma svatého se dodnes v rámci liturgie čte nebo zpívá. V současnosti se představení o umučení Páně hrají např. ve Žďáru nad Sázavou. Hlavní dny před Božím Hodem velikonočním a Velikonočním pondělím jsou Škaredá středa, Zelený čtvrtek, Velký pátek, Bílá sobota. Po té následuje Boží Hod velikonoční a Velikonoční pondělí – červené pondělí. Název Velikonoc pochází ze slov Velká noc, kdy Ježíš Kristus vstal z mrtvých. Podle Písma svatého na **Škaredou středu** Jidáš udal Krista velekněžům. Učinil tak první krok zrady, žaloval, škaredil se, proto se v tento den nemáme škaredit, aby nám to nezůstalo po celý rok. Ve zvycích

Zeleného čtvrtka se často cituje Jidášova zrada. Chlapci chodí po obchůzkách a pojídají jidášky – pletence z těsta, které znázorňují provaz, na kterém se Jidáš oběsil. Jidášky se potírají medem pro zajištění zdraví. Na Zelený čtvrtek večer se připomíná Poslední večeře Páně, při níž se Ježíš loučil s apoštoly, označil Jidáše za zrádce a uskutečnila se obřadní večeře apoštolů a Ježíše, kdy pojídali velikonočního beránka s chlebem a vínem. Konalo se Ježíšovo zatčení a dokonání zrady. Počínaje tímto dnem umlkají všechny zvony a rozezní se až na Bílou sobotu. Říká se, že odlétají do Říma. Podle tradice, když zazní zvony naposledy má si každý zacinkat penězi, pak se ho drží celý rok. Místo zvonů pak obchází chlapci vesnici s hrkačkami a klapačkami. V čele zástupu měl jeden chlapec řehtačku v podobě malého trakaře. V sobotu při poslední hrkačce dostávají „hrkáči“ syrová vajíčka, dnes i sladkosti a peníze. Na Hlinecku při posledním zvonění se má tlouci v hmoždíři, aby stavení opustil hmyz, před východem slunce je třeba omýt si nohy v potoce, aby je nic jedovatého neštípl a odpoledne se nepracovalo. **Velký pátek** je nejvýznamnějším dnem Velikonoc. V tento den panuje klid, vážnost, vše se zaměřuje k ukřižování Ježíše na kříži. Podle evangelia zemřel Ježíš kolem třetí hodiny odpolední, a proto se věřící schází v kostele k zvláštní bohoslužbě. V tento den se dodržoval přísný půst. Podle bible se v tento odehrávaly mimořádné jevy. Otevírala se země – odhalovala své poklady, voda měla zázračnou moc. Kdo se v potoce před východem slunce omyl, byl svěží, silný a zdrav. Nemělo se hýbat se zemí, aby byla úroda. Uhasínal se oheň a křesáním se na Bílou sobotu nově zapaloval, jako symbol vzkříšeného života. Na **Bílou sobotu** se světí živly. Prvním živlem je voda a s ním spojený křest. V tento den se křtili noví členové církve oděni do bílých rouch a světla se voda pro celoroční liturgie. Druhým živlem je oheň. V kostele se pálí ratolesti z Květné neděle a vzniklý svatý popel se používá k obřadům. Světí se oheň a křesáním se opět zapaluje a jím se i zapaluje paškál – velikonoční svíce, symbol vzkříšeného Krista. Z náboženského hlediska je právě Vzkříšení hlavním bodem víry křesťanů ve spasitele, který v noci ze soboty na neděli vstal z mrtvých. Od toho tedy Velká noc a Velikonoce. Vzkříšením o Velké noci se začínají tolik očekávané velikonoční hody. Zvony zase zvoní, smutek střídá radost. V kostelích se oslavuje Vzkříšení, přichází nový život. Z pohledu zvyků **Boží Hod velikonoční** je méně výrazný. V tuto neděli nikdo nezůstal doma, spěchalo se do kostela posvětit velikonoční pokrmy (beránek, mazanec, chléb, vejce, víno). Pokojně se oslavovalo. Dívky měli povinnost omalovat vajíčka na příští den pomlázky, dospělí zase návštěvy příbuzných, obchůzky polí.

Někde se konaly obřadní jízdy na koních s křížem do polí. K oblíbenému jídlu patřila velikonoční nádivka – masitý nákyp z více druhů masa s kopřivami. Důležité bylo i oblékání. Na začátku půstu se nosila černá barva, pak zelená a fialová a na Velikonoční hody červená a lidé měli mít na sobě něco nového – „božíhodové“ oblečení. Patří sem také vyzdobená okna soškou vítězného Krista, beránkem s červenou mašličkou a omalovanými vejci, rozsvícené svíce a naleštěná okna. Proč se stal symbolem právě beránek? V původním významu jako obřadní pokrm národů Palestiny, protože v předhistorických pasteveckých jarních obřadech byl obětovaný mladý beránek. V Kristově době nechyběl na stole beránek při Poslední večeři Páně. Dnes je beránek jako symbol jara, symbol rodících se mláďat – kuřátek a zajíčků. A máme tu **Pondělí velikonoční**, kdy přichází pomlázka – velikonoční koleda jako symbol radosti a proudícího života. Patří k ní obchůzka po domech, veršovaná přání, polévání vodou a hlavně šlehání zelenými pruty, které přináší pomlazení a odtud název – pomlázka. Dodnes chlapci a muži pletou či kupují pomlázky a chodí po příbuzných a kamarádkách. Jako dárek dostanou malované vajíčko – kraslici, nebo stuhu. V současné době i alkohol. Vajíčko je symbolem zrození života a velkou urážkou pro koledníka bylo dostat vyfouklé vajíčko. Nejvýznamnější je barva červená. Na Hlinecku se dávala červeně zdobená vajíčka z lásky. Existuje velké množství zdobných technik, nejrozšířenější je vosková batika. Dále potom vyškrabování, slámová technika, drátková technika. Darovaná vajíčka byla pak tématem pro dětské hry: koulení vajíček po nakloněné ploše ťukání vajíčky o sebe, které dřív praskne, házení vajíčky a podobně. Někde se šlehání doplňovalo poléváním studenou vodou. Zejména na severovýchodní Moravě. Druhého dne chodila šlehat děvčata, někde se tato tradice udržela dodnes. Velikonočním pondělím se uzavíralo sváteční období a začínal nový hospodářský rok.

5.2.2 PEDAGOGICKÉ VYUŽITÍ

Jakými otázkami se můžeme zabývat?

- Co vznikne z vajíčka?
- Proč je někdo smutný?
- Co je to zrada?
- Co znamená slovo poklad?
- Co je největším pokladem?
- Můžeme i my něco udělat pro veselý Velikonoce?

- Co znamená slovo darovat něco někomu?
- Jak se slaví Velikonoce u vás doma?
- Co je to hrkačka?
- Co to znamená „božíhodové oblečení“?
- Co je skryto v pomlázce (v zeleném, ohebném proutku)?
- Co se schovává ve slově ubližovat někomu?
- Jaké je jaro?
- Jaké jsou kočičky?
- Jaké rodiče má beránek? (ovce, beran)

Vzdělávací záměry

- podporovat získání nových informací o lidové tradici
- rozvíjet řečové schopnosti (slovní zásoba, koledy, vnímání čteného i mluveného projevu, pranostiky)
- rozvíjet úctu k životu
- rozvíjet jemnou motoriku
- vytvářet povědomí o sounáležitosti se světem lidí
- vytvářet kladný vztah k místu, kde dítě žije
- podporovat tvořivost
- posilovat prosociálnost v kolektivu
- posilovat příjemné citové prožitky
- pomoci dítěti ve vyjádření nesouhlasu
- posilovat přátelství
- rozvíjet rytmické a hudební schopnosti
- rozvíjet pohybové dovednosti
- podporovat radost ze zvládnutého
- rozvíjet estetické cítění
- posilovat úctu k druhým lidem
- rozvíjet vnímání všemi smysly

5.2.3 NABÍDKA AKTIVIT

- **Pranostiky**

- Prší-li na Bílou sobotu, bude nouze o vodu.

- Je-li Zelený čtvrtek bílý, je teplé léto.

- **Koledy**

Hody, hody, doprovody, dejte vejce malovaný.

Nedáte-li malovaný, dejte aspoň bílý, slepička vám snese zase jiný.

V komoře v koutku na vrbovém proutku.

Po po po po pomlázka, strýček tetičce napráská. Milá tetičko dobře tak, měla jsi strýčka poslouchat.

Ben, ben, blechy ven,

A vajíčka do košíčka, sem.

Hody, hody, doprovody, dejte medu, žádné vody.

Nechci vody, dejte medu, jinak od vás nepojedu.

A nakonec, tetičko, dejte pěkný vajíčko.

- **Hudebně pohybové hry**

NA JAŘE

Na jaře, na jaře, čáp jede v kočáře. Hej hopy, hej hopy, hej hopy, hou.

Čáp veze sluníčko, točí se kolečko. Hej hopy, hej hopy, hej hopy, hou

(notový záznam - příloha č. 7)

Dvě děti dělají koně a dvě děti čápy. Společně ve čtveřici tvoří kočár se dvěma koňmi. Kočár je silná guma, která vede okolo pasu koňům, a čápi ji drží v ruce. Ostatní děti jsou v kruhu a vytleskávají rytmus písničky prsty, dlaněmi, orffovými hudebními nástroji a zpívají. Kočár jezdí po kruhu. Na slova hej hopy se děti po kruhu pohupují v kolenou a koníci se snaží vysoko zdvihát kolena – mírný poklus.

Písničkou vítáme jaro a na ni navázat rozhovor na téma: Co je třeba připravit na jarní svátky? Kdo se k nám na jaře ještě vrátí?

SEMÍNKA

S dětmi budeme pozorovat změny v přírodě. Dojdeme až k informacím, co vše rostlinky k životu potřebují. Můžeme si vypěstovat třeba pšenici, řeřichu. Dostaneme se až do kouzelné země, kde se jen hraje na hudební nástroje a je slyšet jen samá hudba. Naše uši si vyslechnou zvláštní skladbu a nyní již máme podnět k zamyšlení: O čem ta muzika byla? Už kouzlo končí a vracíme se do školky. Rozvine se určitě debata a s ní i pohybové ztvárnění. Hudba je výrazná a odehrává se zde setí, déšť, sluníčko, vítr, růst rostlinek. A máme tu zemi plnou kouzel zpět. Nyní následuje pantomima, kde dětem sdělím: copak to slyšíme? Co kdybych si to zkusila děti zatancovat. Určitě si někteří odvážlivci zatancují se mnou. Opravdu nemusím nic říkat. Děti jsou vnímavé.

NA BAREVNÁ VAJÍČKA

pomůcky: písnička Jaro dělá pokusy (od Svěráka), papírová vajíčka, která jsou z jedné strany bílá a z druhé strany každé jinak barevné, vždy ale jen jednou barvou

Postup: Vajíčka jsou otočená bílou barvou navrch a jsou dle potřeb rozházená po třídě, nebo rozmístěná po kruhu. Když písnička hraje, děti běhají, poskakují, buď volně, nebo po kruhu. Když písnička vypne, každé dítě otočí jedno vajíčko a popořadě povídají barvu své kraslice. S koncem písničky hra končí. Místo vajíček lze použít kytky, domečky.

- **Pohybové hry**

VAJÍČKOVÁ

Barevná vajíčka z papíru velikosti malé čtvrtky různých barev p. učitelka rozmístí po třídě. Od každé barvy 4 vajíčka i více (dle počtu dětí). Při písničce děti běhají za sebou po kruhu nebo volně po třídě. Přestane-li písnička hrát, děti si alespoň kousek bačkorky postaví na určenou barvu vajíčka. Např. hudba přestane hrát, učitelka řekne:“ červená“ a děti se snaží dostat svou bačkorkou na červené vajíčko. Hru opakujeme asi čtyřikrát.

NA ČERNOU SLEPIČKU

Děti sedí v kruhu. Jedno dítě obchází kruh s říkankou: *Když jsem šel okolo dvorečku, chytil jsem černou slepičku, a ta mě klovla do malíčku. To je ona!*

Na poslední slova se dítě dotkne hlavy některého z dětí. To dítě je černá slepička a jednou okolo kruhu honí kamaráda. Ten si rychle sedne na slepičky místo. Hra pokračuje.

HLEDÁNÍ VAJÍČEK

Hru je možné hrát venku i ve třídě. Použijeme motivaci příběhem: *Byl jednou jeden zvon, který se jmenoval Eliášek. O velikonočních svátcích na Zelený čtvrtek odletěl jako ostatní zvony do Říma. Chtěl tam navštívit cukráře a poprosit ho o čokoládová vajíčka pro děti. Cestou však zabloudil a nebýt vlaštovičky, která mu ukázala cestu, asi by cukráře nezastihl. Už chtěl zavírat krám. Ale vajíčka Eliášovi pro děti ještě dal. Eliášek pospíchal zpátky do školky, aby dětem vajíčka rozdál, ale byl velmi unavený a košíček s vajíčky mu upadl a vajíčka se rozkutálela po zahrádce. (V tom zazvoní zvoneček). Děti to je Eliášek, právě se probudil a volá vás, abyste si šli na zahradu najít každý to své vajíčko.*

- **Smyslové hry**

VAJÍČKOVÉ PEXESO

Každé dítě si na čtvrtku nakreslí velikonoční kraslici. Pak výkres rozstříhne na polovinu. Tyto poloviny se různě rozhodí po koberci nejdříve obrázkem nahoru a děti hledají poloviny patřící k sobě. Nyní již známe, jak vypadají ostatní kraslice a můžeme hrát jako pexeso a to je obrázek otočit dolů.

KVOČNA HLEDÁ KUŘE

Kvočna má zavázané oči. Ostatní děti sedí různě po herně. Jedno dítě je vybrané učitelkou a to se kvočně ztratilo a pípá. Kvočna po hlase má najít své kuře.

KAM SE SCHOVAL JIDÁŠ

Vyrobíme si z papíru, vlny,...na základě rozhovorů o Velikonočních tradicích Jidáše, nebo jidáš (postavu, nebo jídlo). Koupíme však také opravdový jidáš, který ukončí hru, že si všichni na jidáši pochutnají.

Učitelka vyzve děti, aby šli chvíli za dveře. Schová ve třídě Jidáše – jidáše tak, aby trochu koukal. Zavolá děti, které si dají ruce za záda a očima hledají Jidáše –

jidáše. Hru opakujeme třeba třikrát a pak je velká hostina s jedním jedlým jidášem. Obměna může být třeba s vajíčkem.

VAJÍČKA V HNÍZDĚ

Na zemi leží 3-4 obruče (hnízda). Podle pokynů učitelky děti vytvářejí skupiny o určitém počtu. Děti jsou vajíčka a učitelka řekne, aby ve hnízdě byla tři vajíčka,...

- **Dramatické hry**

ŠKAREDÁ STŘEDA

Ježíš uzdravil a pomohl spoustě lidem, měl proto mnoho přátel. Jeho nejbližší kamarádi byli učedníci. Měl ale také nepřátele, kteří se ho chtěli zbavit. Jeden z jeho učedníků jmenoval se Jidáš, za peníze nepřátelům prozradil, kde Ježíš právě je. Říká se, že Jidáš je zrádce.

S dětmi je možné vést rozhovor na téma: Co to znamená škaredit se? Co znamená někoho zradit? Jak je těžké udržet tajemství? Proč si lidé ubližují, je to tak správné?

ŠKAREDĚNÍ

Děti sedí v kruhu a posílají si jako tichou poštu různé grimasy. Pak rukama vyhlazujeme obličej jak nejvíc to jde a posíláme si usměvavý obličej, abychom se nemuseli celý rok škaredit.

- **Výtvarné hry**

OBŘÍ VEJCE

Na archu papíru pomocí dlouhého lana vytvoříme obrys velkého vajíčka. Kraslici pak s dětmi zdobíme kamínky, vlnou, šiškami, šípky, jeřabinami, klacíky, stuhami... Vším co se nám líbí a hodí na zdobení kraslice.

NA SOCHAŘE

Využijeme měkký papír, modelínu, samotvrdnoucí hmotu,... Co si vymodelujeme, aby byly Velikonoce veselé, hezké, aby se nám ve školce líbilo?

(takovou otázku mohu použít až po nenásilném seznámení se s tradicí). Čím si doma zdobíte byt na velikonoce? Děti, modelína se nyní promění na velikonočního beránka, zajíčka, pomlázku, vajíčka. Z výrobků vznikne výstavka.

ZDOBENÍ VAJÍČEK

Přírodní barvy:

Červená – odvar ze slupek červené cibule s přidáním octu

Žlutá – šafrán nebo kari koření rozpuštěné ve vodě

Červenohnědá – odvar z cibulových slupek

Zelená – odvar z jarního osení, břízy, petržele, kopřivy

Hnědá – odvar z dubové kůry

Vosková batika: rozehtátý vosk nanášíme na vajíčko špendlíkem, vosk je na lžičce, která drží ve stojánku a pod ní svítí svíčka

Nalepování slámy: podélně rozpůlíme ječmennou slámku zbavenou kolínek, namočíme ji ve vodě a pak přežehlíme a nastříháme tvary (trojúhelníky, kosočtverce,...), které nalepujeme Herkulesem.

Vyškrabávání: pomocí ocelového nože vyškrabujeme na sytě obarvené vajíčko tvary

Kreslení tuší: na obarvené vajíčko kreslíme tuší ornamenty

Koulení: do krabice od bot nandáme kopečky temperové barvy, poté nakláníme krabicí tak aby se vajíčko koulelo různými směry přes barvy

Klovatina: natřeme vajíčko klovatinou a pak do ní tečujeme syté vodové barvy nebo rozředěné tempery

5.3 FILIPOJAKUBSKÁ NOC

5.3.1 CHARAKTERISTIKA TRADICE

V poslední dubnový den mají magické síly neobyčejnou sílu, proto se zapalují ohně, které nás mají ochránit. Tento zvyk patří doposud k velmi živým zvykostem.

Filipojakubská noc, nebo méně známá Valburžina noc se slaví na svátek sv. Filipa a Jakuba. Dnes je již v kalendáři nenajdeme. Pro naše kraje je tato noc příznačná pálením čarodějnic. Původ pálení ohňů můžeme hledat již u starých Keltů. Podle keltského kalendáře je 1. květen mezník mezi jarním slunovratem a letní rovnodenností, je to podle Keltů významný svátek, kdy Slunce – oheň je dominantou této noci. Oheň představoval jiskru života. Pálení čarodějnic, tak jak ho známe nyní, pravděpodobně pochází z konce 18. století. Působením církve se vytvořila představa zlé čarodějné moci, která zastupuje ďábla. Lidé se odpradáвна báli nadpřirozených věcí a bytostí, které si nedokázali vysvětlit. Z minulosti se zachovalo velké množství pověr. Lidé věřili, že v povětrí poletuje spousta čarodějnic, které se slétají na sabat, a proto nosili v kapse květ z kapradí nebo svěcenou křídu. Lidé mnohdy hledali pomoc u „babeč kořenářek“, které znaly tajemství bylin. V současnosti se jedná o kolektivní zábavu, která se někde doplňuje hudbou, jinde zas soutěžemi čarodějnických kostýmů, během čarodějnic městem. Jedná se spíš o čarodějnický karneval.

5.3.2 PEDAGOGICKÉ VYUŽITÍ

Jakými otázkami se můžeme zabývat?

- Jak poznáme zlo a dobro?
- Umí lidé čarovat?
- Jaké kouzlo je zlé a jaké je dobré?
- Kde se můžeme setkat s čarodějnicí, čarodějem?
- Co je jedovaté a co léčivé?
- Co je nebezpečné a jak si chránit své zdraví?

Vzdělávací záměry

- vyhledávat dobro a zlo v pohádkách a příbězích
- tvořivě využít různých materiálů při výtvarných hrách
- rozvíjet volní vlastnosti
- rozvíjet užívání smyslů
- osvojit si poznatky o zdraví
- rozvíjet vyjadřování dítěte
- rozvíjet naslouchání, vnímání a porozumění
- posilovat přirozené poznávací city

- kultivovat představivost a fantazii
- rozvíjet mravní cítění
- získávat schopnosti své chování záměrně řídit
- posilovat prosociální chování
- posilovat bezpečí v kontaktu s cizími lidmi
- rozvíjet spolupráci
- podporovat aktivní postoj ke světu
- vytvářet povědomí o kulturním prostředí
- chránit dítě před škodlivými vlivy prostředí

5.3.3 NABÍDKA AKTIVIT

- **Pranostiky**

Na Filipa a Jakuba si koníček naškubá.

Na Jakuba a Filipa zelená se každá lípa

- **Zaříkávadla**

Čáry, máry, fuchty, z černej mouky buchty.

Čáry, máry pod kočáry, ať se jí to všechno spálí. Hu!

Abrakadabra, láry, fáry, kostěná noha černá máry.

Čarujem bouřku, čarujem sucho, na čáry stačí babské ucho.

Na čáry stačí čertí rohy, dva zuby dračí, muří nohy.

Čarujem, čarujem, máme hůlku, někdo má malou, někdo půlku.

Enyky Benyky hadí jedy, mávneme hůlkou naposledy:

Ať je tu pití, jídla ranec. Ať je tu hudba, divoký tanec.

- **Říkadla**

Hurá děti, bába letí

Do, povětrí na koštěti.

Kdo z vás taky lítá rád,

Ten s ní může cestovat.

Abraka dabraka

Čáry máry,
Kolesa od lesa,
Brundibáry,
Člobrdo na tvrdo,
Hrnky, brnk,
Kocour je v roští,
Vrabec frnk,
Kambala papala,
Čimboraso,
Slanina z komína,
jáhly, maso,
mudr a judr
Z říše plyše:
Ať už se mi úkol píše!
Abraka, čabraka, olovo,
Vesele, skřítkové do toho!

- **Pohybové hry**

ČARODĚJNICKÁ DOUPATA

Každé dítě si ve třídě do prostoru položí malou obruč – doupě čarodějnice. Nastěhuje se do něho a jedno dítě je bez domečku – čarodějnice Agáta říká: Čáry, máry pod kočáry! Tady bydlí Velká Máry. Tady zase Večernice, co mi chodí do světnice.

Po těchto slovech se všechny čarodějnice musí přestěhovat a Agáta honem vleze někomu do doupěte. Na koho doupě nezbude, ten se stává Agátou.

ČARODĚJKO, MY SE PTÁME, ČEHOPAK SE CHYTIT MÁME

Jedno dítě je čarodějnice a ostatní stojí v prostoru. Děti ví, že se před ní mohou zachránit tím, že udělají to, co ona chce.

Dialog:

Děti: Čarodějko, my se ptáme, čehopak se chytit máme?

Čarodějnice: Červené barvy nebo skla, nebo papíru,...

HOD KOŠTĚTEM DO DÁLKY

Děti si z klacíků, papíru, listí,...vyrobí vlastní koště a zkouší, kam až koště doletí.

PROLÉZÁNÍ PAVUČINOU

Mezi stromy natáhneme provazy různě přes sebe a vytvoříme něco jako pavučina. Vytvoří se nám otvory, kterými děti prolézají.

- **Hudební hry**

ČARODĚJNICKÁ KAPELA

Děti si najdou v přírodě, ve třídě nějaký předmět, který vydává zvuky. Tyto předměty se stanou hudebními nástroji. A tato kapela pak může doprovázet různé písničky.

- **Pokusy**

VAŘÍME LEKTVARY

Můžeme vařit lektvary na lásku, hlouposti, zkamenění, krásu, sílu, mlčení,...Nejdříve je dobré s dětmi vytvořit recept a pak podle něho určitý lektvar uvařit. Nejlépe se vaří venku. Lektvary je možné barvit bretonovými barvami. Fantazii se meze nekladou. Můžeme vařit takové, které se opravdu nechají pít, ale i ty, které se pijí „jako“.

- **Výtvarné aktivity**

MALÁ ČARODĚJNICE

Z různého materiálu vyrobit čarodějnici do prostoru – umožnit dětem realizovat vlastní nápady.

Materiál: klacíky, provázky, odstřížky látky, přírodniny, korálky, knoflíky, silonky, ponožky,...

ČARODĚJNICKÉ DOUPĚ

Z různého materiálu umožnit dětem postavit doupe pro čarodějnici. Pro stavbu využít prostory zahrádky, lesa i třídy.

ZAČAROVANÝ OBRAZ

Na čtvrtku nakreslíme obrázek nebo jen motanici bílou svíčkou. Není tam nic vidět. Rozředíme vodovou barvu a celý papír přetřeme vodovou barvou. Kresba vynikne – vyčarovali jsme ji. Je zde hezký moment překvapení.

5.4 STAVĚNÍ MÁJE

5.4.1 CHARAKTERISTIKA TRADICE

Noc před 1. májem má i jiné zvyky. Vedle pálení čarodějnic se v tuto noc stavějí májky, máje. Nejstarší doklad o stavění máje je z roku 1422, kdy za postavení máje dostal hoch ruku děvčete. V podvečer 1. května chlapci v lese usekli co nejvyšší stromek, do rána kmen očistili od kůry, ozdobili věncem, šátky, pentlemi, květinami a postavili ji na návsi a celou noc ji hlídali. Takovou ostudu, že by jim májku přespolní podřezali, si nemohli dovolit. Vedle velké máje uprostřed vsi stavěli chlapci menší májky – ozdobené břízky - svým vyvoleným dívkám v noci před oknem, nebo na střechu. Dodnes je vidět na 1. máje ozdobené májky, které stojí až do svatodušních svátků. Pod májkou se tančí, zpívá, májovými zvyky vládnu mladí, svobodní lidé. Májové oslavy nebyly jen záležitostí vesnice, ale pronikly i do měst. Znamé jsou tradiční jarní studentské majálesy. Máj je „měsíc lásky“ a o tom psal již Karel Hynek Mácha v Máji. Na Hlinecku se traduje, že dívka, která na 1. máje nebude políbená pod rozkvetlou třešňí, uschne.

5.4.2 PEDAGOGICKÉ VYUŽITÍ

Jakými otázkami se můžeme zabývat?

- Proč se říká květenu i máj?
- Co je to májka?
- Co je to láska?
- Kdo se stará o mláďata?

- Proč zrovna název měsíce – květen?
- Proč ptáčkové staví hnízda?
- Má i člověk své hnízdo?
- Jak mohu dát znát, že mám někoho rád?

Vzdělávací záměry

- seznámit se s názvy měsíců
- rozvinout orientaci ve svých emocích
- seznámit se s životem ptáků
- poznat zvířata a jejich mláďata
- rozvíjet estetické cítění
- rozvíjet manuální zručnost
- posílit vztah k domovu, k rodičům
- seznámit se s květinami
- pozorovat přírodu

5.4.3 NABÍDKA AKTIVIT

- **Pranostiky**

Pankrác, Servác, Bonifác – ledoví muži, spalují ovoce i růži.

- **Hudebně pohybové hry**

POSEKALI MÁJE

*Posekali máje, už ho z lesa vezou, už na ně veverky víckrát nepolezou,
posekali máje, už ho z lesa vezou, už na ně veverky nepolezou.*

mezihra

Posekali máje, už ho z lesa vezou, už na ně veverky nepolezou.

Melodie je libovolná. Je možno využít jakoukoli melodii písničky. Jedno dítě drží bambusovou tyč, která je nahoře ozdobena větvičkou stočenou do kruhu a k ní jsou navázány červené stuhy pro holky a zelené pro kluky. Stuhy jsou dostatečně dlouhé, aby je děti mohly držet a jít. Na první sloku si chlapci i děvčata chytí stuhy tak, aby byli střídavě holka, kluk. Na druhou sloku chlapci zvednou stuhy do výšky a děvčata se svou

stuhou podchází pod zelenýma stuhami a zase se vrací na své původní místo. Na třetí sloku zvednou dívky stuhu a chlapci podchází pod červenými stuhami a vrací se zpět. Celý taneček lze doplnit slavnostním příchodem ve dvojicích v čele s májkou a slavnostním odchodem, kdy chlapci a děvčata drží společně májku a společně ji upevní na určeném místě ve školce.

VRABEC A SÝKORKA

Vzal vrabeček na taneček sýkorku. Měli spolu jedno sólo na borku. Vrabec samé skoky, sýkorka zas kroky. Nešlo jim to dohromady na borku.

(notový záznam - příloha č. 8)

Dvojice stojí proti sobě ve dvou kruzích (vnitřní a vnější kruh). V prvních čtyřech taktech se chytí vrabec a sýkorka za ruku. V dalších čtyřech taktech se stále drží a natáčí se vpravo a vlevo. Na slova: vrabec samé skoky – vrabeček si poskočí. Na slova: sýkorka zas kroky – sýkorka udělá na místě kroky. V třináctém až patnáctém taktu se stále drží a jen točí hlavami a na poslední takt vrabci udělají tři kroky k další sýkorce a sýkorky tři kroky udělají na místě.

SEDMIKRÁSKA – pohyb s hudbou

Když sluníčko zapadá,

sedmikráska chřadne.

Děti jsou sedmikrásky a lehce se ukládají ke spánku – klek a hlavu až na kolena.

Ke spánku se ukládá

do postýlky chladné.

Děti spí.

Když sluníčko vyskočí,

sedmikráska vstává.

Děti se lehce probouzí a vstávají.

Pročeše si obočí,

na motýly mává.

Děti mávají jako na motýly.

(notový záznam – příloha č. 9)

- **Výtvarné hry**

VÝROBA MÁJÍČKU

Potřebujeme: větvičku břízy, nůžky, červenou stužku, květináč, písek, mech, perníčky, krepový papír.

Větvičku břízy zasadíme do květináče s hlínou a omotáme červenou stuhou. Navrch do květináče položíme mech a větvičku ozdobíme krepovým papírem a perníčky.

STAVÍME PTAČÍ HNÍZDA

Na základě pozorování si vyrobíme ptačí hnízdo i s ptáčky. Využijeme různý materiál. Na hnízda – klacíky, kousky látky, suchou trávu, mech, provázky, špejle, drátek, lepidlo. Na ptáčky použijeme papír, peříčka, odstřížky látek, luštěniny, lepidlo. Vyrobíme jedno společné hnízdo a do něj posadíme všechny ptáčky – velká rodina.

- **Pohybové hry**

PTAČÍ HNÍZDA

Děti se rozdělí do hnízd, která představují křídou nakreslené kruhy. V každém hnízdě jsou rodiče a děti. Paní učitelka je kočka a jako se snaží některého ptáčka chytit. Ptáčková vždy vylétnou z hnízda a volně poletují po prostoru. Na signál - zamňoukání kočky, se ptáčkové rychle musí dostat do svých hnízd.

- **Básničky**

KOPRETINA

*Kopretina ozdobila bílou krásnou louku,
Vůbec nic se nezlobila s duhou do oblouku.
Nezávidí barvy duze, nechtěla si vybrat.
Myslela si jenom pouze: „ Bílá musí vyhrát. “*

5.5 CHARAKTERISTIKA DALŠÍCH TRADIC

5.5.1 LETNICE

Letnice začínají sedmou nedělí po velikonocích a jsou charakterizovány mnoha obyčejí. Tyto zvyky známe z minulosti jako Jízda králů, Otevírání studánek nebo Královničky. Jsou to svátky pohyblivé tak jako masopust a Velikonoce a slaví se 50 dní

po Velikonocích. Tedy mezi 10. květnem a 13. červnem. Jsou to svátky plně rozvinutého jara. V průběhu vývoje nepropojily s křesťanskými Svatodušními svátky. Dříve se slavilo i Svatodušní pondělí. Nyní se slaví pouze v neděli. Z církevního pohledu jsou to svátky zcela zvláštní. Je to Seslání Ducha svatého na apoštoly, kteří prostoupení sv. Duchem dostali mimořádné schopnosti. Z prostých kovářů, tesařů se stali kazatelé, filosofové. Jejich posláním bylo šířit křesťanství. Křesťanské svátky na chvíli podkrývají svět pohanskému věku pro vzpomínku na čas, kdy se věřilo na víly, rusalky, božstva lesů a s ním souzněla symbolika vesnických králů a královen. **Jízda králů** byla záležitostí chlapecké mládeže. Ze svých řad si zvolili chlapci krále a ten měl nad nimi celý rok moc. Musel si však své postavení obhájit a to silou, vtipem a obratností. Chlapci jezdí na vyzdobených koních a samotný král má koně bílého. Přes chlapecký oblek má dívčí šat a pentle a v ústech bílou růži. Podobně jsou vystrojeni i dva jeho pobočníci. Průvod je plný vtipu a radosti. Na konci průvodu mají nůše na koledu a peníze dostávají do bot. Nejznámější jízda králů se každoročně koná ve Vlčnově. **Otevírání studánek** náleželo neposkvrněným, svobodným dívkám. Po vyčištění studánek a pramenů položili kolem čisté vody věnečky ze zimozrázu, nebo z brusinek jako symbol nevinnosti a čistoty. Tradice patří i do novodobé kulturní tradice. **Královničky**, tak se nazývala slavnost dívčí populace. Na rozdíl od chlapců dívky představují něhu, poezii, krásu. Konají se formou obchůzky s královnou – vybranou dívkou, kterou vedou pod velkým jemným šátkem, a vše je ozdobeno květy. Královničky jsou popisovány jako víly, družičky, lesní žínky. Děvčata chodila po koledě a jídlo, které vykoledovala, snědla na královské hostině, uspořádané na louce. Letnice jsou svátky svobodného ducha a symbolem bývá bílá holubice.

S dětmi můžeme podnikat vycházky do přírody, spojené s pozorováním začínajícího léta, se sběrem voňavých bylinek. Můžeme využít pohádek, kde se objevují víly, královny, princezny, udatní princové (O Šípkové růžence). Můžeme si zahrát na květinové víly a skřítky.

5.5.2 POSVÍCENÍ

Tyto hody se konají od pozdního léta až do prvních ohlasů zimy. Podle legendy slavil první posvícení Šalamoun, když světil svůj chrám v Jeruzalémě. Každý rok v ten stejný den pořádal hostinu pro své přátele na počest vysvěcení chrámu. Jak již tato

legenda naznačuje, posvícení byla výroční slavnost, která se slavila v neděli před nebo po svátku „podzimního“světce, jemuž byl zasvěcen místní kostel a obvykle se drží ve větším teritoriu. Tradiční české posvícení je uklizený dům, napečené koláče, množství jiných dobrot, k obědu pečená husa s bramborovým knedlíkem a zelím, pivo. Kolem rodinného stolu je veselo, večer taneční zábava. Posvícení bývalo jedním z nejoblíbenějších svátků prostého venkovského lidu, který zároveň oslavoval ukončení polních prací. Císař František Josef II chtěl oslavy po celé zemi sjednotit, a proto roku 1787 vydal nařízení, že k posvícenckým oslavám patří termín po svátku sv. Havla, okolo 16. října. Od té doby lidé slavili „císařské“posvícení neboli havelské a ještě „svoje posvícení“. Po vsi chodívali mládenci s hudbou a zpěvem a zvali děvčata k tanci. V domech je čekalo vždy pohoštění. Posvícení bylo také přehlídkou pracně ozdobených koláčů. Každý kraj měl své vlastní recepty. V řadě míst se konaly krvavé oběti. Nazývaly se podle reality zvyku –„**shazování kozla nebo berana**“, „stínání kohout, „mláčení kačera“. Kozel byl shazován z kostelní věže, ale v průběhu 19. století tato zvyklost vymizely. Na **stínání kohouta** se ale každý těšil. Většinou se to odehrálo formou dlouho očekávaného divadla. Kněz, ministrant a čert přivezli na trakaři živého kohouta. Mladíci se zavázanýma očima měli kohoutu setnout hlavu, ale často odcházeli z kolbiště s výsměchem. V 19. století vystřídala živého kohouta atrapa vycpaná senem a slámou. Ve východních Čechách se dodnes tato tradice drží, ale místo atrapy kohouta mají hliněný džbán. Trefí-li se mladík po slepu do džbánu, jako trofej si živého kohouta odnáší domů. Zvyk **mláčení kačera** má již nyní od neokázalých vesnických obřadů daleko. V Kyjově o posvícení je ozdobený kačer nesen od stárky na náměstí. Cílem je kačera ukrást jiným aktérům, a tak dochází k pranicím. Neobvyklou atmosféru této slavnosti umocňuje účast mládeže v krojích. Neodmyslitelnou součástí jsou obchůzky ke starostovi a zpět, do kostela a ke starším lidem a to vše s muzikou.

5.5.3 DUŠIČKY

Dušičky – památka všech zesnulých. Na den 1. 11. připadá svátek Všech svatých a na 2.11. právě Dušičky. V tyto dny lidé navštěvují hřbitovy a zdobí hroby květinami, věnci a svíčkami pro vzpomínku na všechny blízké zemřelé. Za dušičky zemřelých se svítí jak na hrobech tak i doma. Křesťanské uctívání mrtvých dostalo něžný ráz vzpomínání, vyzařuje z něj láska, ale tento způsob se vzájemně neruší s Halloweenem. Halloween pochází z keltské kultury, kde principem víry nebyla láska, ale strach

z dušiček zemřelých, které se vracejících na zem v podobě oblud. Svítící dýně představují strašidelné duchy a k americkému Halloweenu patří ještě karneval plný zábavy mladých lidí. Tento způsob oslav náš svátek Všech svatých a svátek Dušiček nás v současnosti velmi silně ovlivňuje. Také se věřilo, že o dušičkové půlnoci mají duchové bohoslužbu. Říkalo se také, že pokud o Dušičkách prší, duše zemřelých oplakávají své hříchy.

5.5.4 SVATÝ MARTIN

11.11. má svátek Martin a pranostika říká, že na svatého Martina kouřívá se z komína. Počasí již tolik nepřeje a světla ubývá a zim a se připravuje na svou vládu. Svatý Martin Tourský se narodil r. 316 n. l. jako syn pohanského římského důstojníka. Byl vzdělaný a seznámil se s křesťanstvím. Ve svých 15 letech byl proti své vůli přijat k císařskému jezdecku. Legenda říká, že jedné chladné noci u bran Města Amiens viděl promrzlého žebráka. Martin neváhal a svým mečem rozetnul svůj plášť na dvě poloviny, z nich jednu podal žebrákovi. Následující noci se mu zjevil Kristus, oděný právě do poloviny jeho pláště. Po čase se stal biskupem. Svatý Martin přijíždí na bílém koni a právě v tento den má padat sníh tak jako kdysi, když se Martin dělil o plášť. V průběhu času se k této tradici připojilo pečení svatomartinských rohlíčků a pečení svatomartinské husy. Tato legenda vede dospělého a hlavně dítě cestou citlivé pozornosti k potřebám druhého a k vzájemné pomoci.

5.5.5 MIKULÁŠ

Svátek Mikuláše připadá na 5.12. Sv. Mikuláš byl jedním z nejuctívanějším světcem východní církve. Je vnímán jako ochránce dětí a chudých. Biskup Mikuláš pocházel z bohaté rodiny a po smrti rodičů většinu majetku rozdál chudým lidem. V lidové tradici obdarovává děti dárky a po jeho boku ho doprovázejí anděl a čert. Obraz těchto tří postav je výrazem řádu a spravedlnosti. Ve zlaté knize neexistuje nic, co by bylo skryté a o čem by se nevědělo. Hodným dětem naděluje dobroty a ovoce a zlobivcům brambory a uhlí. V chudších rodinách děti navečer dávaly punčochu za okno a ráno se těšily nadílce. V bohatších krajích sv. Mikuláš navštěvoval děti osobně. Motiv spravedlnosti je dospělému a především dítěti určitou pomocí při vlastním úklidu duše. Mikuláš je oblečen do bílé košile, v zlatem vyšíváním kabátu a v červenobílém plášti. Čepice je biskupská, také červenobílá se zlatým křížem. Je vyšší postavy a s berlou

v ruce. Na území východních Čech se k nadílce vyráběly mikulášské vrkoče. Je to výrobek z pečeného věnce, jablíček a sušeného ovoce. Mikulášská nadílka je v Čechách natolik zažitá záležitost, že nehrozí její přerušení. V současnosti se organizují různé mikulášské akce, srazy a průvody. Mikuláš má však i svého moderního bratra, bratra světového věhlasu – Santa Klause. Santa Klaus – Saint Nicolaus – Mikuláš. Rozšafný děd v červenobílém úboru, stejného rodu jako ruský děda Mráz – i jiní dědové vystupují v čase adventu a Vánoc po světě. Santa Klaus má mezi nimi skutečnou vazbu k Mikulášovi díky zkomolené výslovnosti holandských přistěhovalců.

5.5.6 ADVENT, VÁNOCE

Advent je období čtyř týdnů před Vánocemi, je to doba očekávání příchodu Spasitele na svět, narození Božího syna Ježíše Krista. Název je odvozen z latinského *adventus* – přicházející.(22) Advent trvá 22 až 28 dní a může připadnout na jakoukoliv neděli mezi 27. listopadem a 3. prosincem. Každá z adventních nedělí má své pojmenování: železná, bronzová, stříbrná a zlatá. A co do barevnosti, až do třetí adventní neděle byla postní barvou barva temně fialová a pak ji nahradila barva, symbolizující radost, barva růžová. Díky působení Františka z Assisi lidé začali zažívat kouzlo stavění vánočních jesliček a postupem času si tento krásný čas naplněný očekáváním obohacovali o nejrůznější tradiční zvyky jako např. rozsvěcování adventního věnce, počítání dnů pomocí adventního kalendáře. Advent je pro křesťany dobou půstu, pokání, rozjímání a motliteb. Každé ráno v adventní čas spěchaly hlavně ženy na jitřní pobožnost **roráty**, nazvanou podle písně s tematikou příchodu Krista, začínající latinským veršem: *Rorate coeli* česky *Rosu dejte nebesa*, neboli *vydejte nám Spasitele*. Pro hospodyňky to bylo období velkého úklidu, nákupu potravin, pečení cukroví, chlebů, vánoček. V rámci adventu se slaví několik významných svátků, které se druží se svátky světců a světic křesťanského kalendáře – Barbora, Ambrož a Lucie. Do reálného světa vstupují jako masky a v příslušných dnech obcházejí stavení a přísluší jim určité oblečení i chování.

Svatá Barbora připadá na 4. 12. a dodnes si ji lidé připomínají barborkou – rozkvetlou větvičkou třešní. Sv. Barbora byla svým otcem zavražděna, protože chtěla

být křesťankou a otec křesťany neměl rád. Večer před 4. prosincem chodívaly po vsi „Barborky“- dívky byly zahaleny v bílém a obličej byl schován pod plachetkou. Chodily tiše a rozdávaly dětem dobroty a metličku měli na zlobílky. V minulosti se věřilo, že když děvčeti třešňová větvička do Vánoc vykvete, tak se do roka vdá. Patří sem také svátek sv. Mikuláše, ale o tom jsem již psala samostatně.

7. 12. má svátek Ambrož. **Svatý Ambrož** se narodil roku 339 v německém Trevíru, stal se soudcem a biskupem. Jeho heslo bylo: *Zem patří všem, ne pouze bohatým*. Tentokrát to je postava muže oblečená do delší bílé košile, vyhrnutých kalhot, s bílou rouškou na obličej, s bíle polepenou metlou a s jehlanovitou černou čepicí z papíru. U kostela pobíhal, či honil děti a občas mu vypadla nějaká dobrota.

A máme tu **svatou Lucii** a s ní 13.12. Legenda praví, že se rozhodla pro panenský život a díky tomu přišla o život. je považována za ochránkyni před čarodějnicemi a v den jejího svátku se nemělo příst, jinak by byla žena potrestána. Lucky byly zahaleny do bílého plátna, s dlouhými bílými zobany jako mohutní ptáci a obrazně vymetali smetl a šeptají: *“Jdu, jdu, noci upiju.”*

Adventní čas je proto, aby se kolem nás vytvořila atmosféra klidu, vnitřního ztišení, tajemství a očekávání. Dobře nám poslouží postupné stavění jesliček. Až úplně nakonec se v Betlému objeví Josef a Marie a až na štědrý den Ježíšek. Podle biblického příběhu se Josef s Marií vydali do Betléma. Když došli do Betléma, nenašli žádný volný nocleh, proto se uchýlili do salaše. Tam Marie porodila syna Ježíše a položila ho do jesliček, které jinak sloužili ke krmení dobytka. Jako první se to dozvěděli pastýři, kterým se zjevil anděl a zvěstoval jim novinu o narození Ježíška. Pastýři se hned vydali na cestu, aby se Ježíškovi poklonili. Postupně se to dozvídali ostatní lidé, s dárkem v ruce se Ježíškovi také běželi poklonit. I tři mudrcové z východu se vydali k Ježíškovi s dárky a cestu jim ukázala jasně svítící hvězda. Oni mudrcové byli tři králové. Betlém je symbolem Štědrého dne. Dalším symbolem Vánoc je stromeček. Do Čech přišel z Německa a poprvé je zaznamenán v roce 1812 v Praze Na Stráži. Na venkově se věšela ozdobená větvička či vršek stromku nad stůl.

V polovině 19. století se stalo pro stromeček charakteristické světlo v podobě voskových svíček, jablíčka, pečivo, sušené ovoce a oříšky. 20. století je typické skleněnými ozdobami a sladkostmi. V současnosti převažují elektrické svíčky a umělé stromky. Častý bývá i zvyk zavěšovat jmelí pod lustr, což je ze staré Anglie. Čím více

má jmelí bílých bobulek, tím více štěstí. Kdo pod jmelím projde, dobrým bude. Darované jmelí přináší štěstí. Muž pod jmelím smí políbit každou ženu, za takovýto polibek se utrhuje jedna bílá bobulka. Ta poslední se nesmí utrhnout, ta musí zůstat na jmelí, aby byla v domě láska. Podle starého keltského zvyku se na Vánoce pálí purpura. Na Štědrý den se u večere scházela celá rodina u prostřeného stolu. Od rána hospodyně připravovala štědrovečerní pokrmy. Vařila hrách, čočku, bramborovou polévku, pekla kubu z krup a česneku. Všichni se od rána postili, aby viděli zlaté prasátko. Hospodář tajně ustrojil stromeček a děti čekali na první hvězdu, která ukončovala půst. Symbolicky se na jeden roh stolu dával chléb, vybylo stále co do úst. Na druhý roh peníze, aby jich bylo dostatek, Na třetí roh trocha všeho, co pole dalo a na čtvrtý roh prázdná miska na kousky jídla pro dobytek a slepice. Byl-li počet lidí u stolu lichý, hospodyně prostírala pro jednoho navíc. Smrt prý hledala lichý počet a tam si následující rok pro někoho přišla. Před večeří se všichni pomodlili a vzpomněli si na vše dobré a špatné v uplynulém roce. Většinou se nejdříve jedl hrách – spojoval všechny v dobrém i špatném. Poté polévka pro sílu, čočka měla přinést peníze a nakonec kuba nebo kapr. V každém kraji jinak. Společná byla vánočka, cukroví a perníčky. Od stolu se nesměl nikdo zvednout, dokud všichni nedojedli. Prý by se příště nesešli všichni. Z kapra se schovávala šupina pro dostatek peněz. Po večeří se zapálili svíčky na stromečku a zpívali se koledy. Součástí Štědrého večera bylo poodhalování budoucnosti. Rozkrajovala se jablíčka. Objevila-li se hvězdička, znamenalo to štěstí. Objevil-li se kříž, znamenalo to nemoc, smrt. Skořápky se svíčkou plující po vodě naznačovaly budoucnost. Smůlu v novém roce měl ten, kdo si oblékl něco vypůjčeného. Svobodná děvčata házela pantoflem. Postavila se zády ke dveřím, pravou rukou hodila pantofel za sebe. Mířila-li špička ven, byla svatba a odchod z domu. Mířila-li opačně, zůstala další rok na ocet. Jiným zvykem zas bylo odlévání olova do nádoby s vodou. Získaný odlitek se zkoumal a zjišťovalo se, čemu se podobá. Děvčata také třásla bezem, a odkud se ozvalo štěkání psa, tam se měla vdát. O půlnoci všichni spěchali do kostela na „půlnoční mši“. Lidé věřili, že je Bůh s nimi přítomen. V průběhu 20. století se na místo štědrovečerních obyčejů vžil zvyk jiný a to nadělování dárků. Dárek je symbol přátelského vztahu, lásky a pozornosti k obdarovanému. V představách dětí v české tradici dárky dětem naděluje Ježíšek. Zazvoněním oznámí nadílku. Vánoční hudbou je odjakživa koleda a mezi díly profesionálními to je pastorela. Vedle melodických hudebních nástrojů se ke koledě užívali i speciální nástroje, jako je fanfrnoch. Jedná se

o hliněný džbánek nahoře potažený kůží a uprostřed protažený svazkem žíní. Navlhčenou rukou se za žíně tahalo a vyloudil se tak zvláštní zvuk. 25. 12. na Boží hod se nikde nepracovalo, všude se rozjímalo. Nechodilo se ani po návštěvách. A na Štěpána, což je 26. 12., se chodívalo po koledě. Za své koledování byli koledníci odměněni ovocem. Koledovalo se až do Tří králů. Slavení Nového roku se objevilo až s moderní dobou 20. století. Patří k ní jídlo, pití, ohňostroje, veselá zábava. Půlnoční přípitek a polibek přesně o půlnoci na Silvestra nic jiného nenahradí. Je to jakási tradice dnešní doby. Na Nový rok se nemá jíst maso z opeřenců, aby neuletělo štěstí. Bylo třeba si dát pozor na povalování, protože se říká: *Jak na Nový rok, tak po celý rok.* “Symbolem štěstí pro Nový rok jsou podkůvky, kominíci, čtyřlístky a prasátka. Pro štěstí také znamená posílání tzv. P.F.

Dobrym znamením na Nový rok byl příchod jako prvního do domu dítěte nebo děvčete. Stará žena znamenala neštěstí.

5.5.7 TŘI KRÁLOVÉ

Čas Vánoc končí 6. lednem, svátkem Tří králů. Evangelium sv. Matouše popisuje, jak se narozenému Ježíškovi přišli poklonit mudrcové z východu a přinesli mu dary – zlato, kadidlo a myrhu. Cestu jim ukázala betlémská hvězda. Dále se tato legenda rozvíjela a z mudrců se stali králové a dostali jména – Kašpar, Melichar a Baltazar. V kostelích se koná mše, kterou se otvírá další roční epocha. Světí se významné atributy – voda, křída, kadidlo, svatý olej, zlaté předměty, (což jsou předměty symbolizující dary přinesené Ježíškovi). Obchází také tři králové domy – tříkrálová obchůzka. Tři chlapci jsou oblečeni do bílých dlouhých košil, na hlavě mají papírové královské čepice, vzadu jde Baltazar (ten černý vzadu). V každé domácnosti žehnali štěstí, zdraví a psali posvěcenou křídou své žehnající iniciály – K+M+B a odcházeli se zpívanou koledou:

My tři králové jdeme k vám,

štěstí, zdraví vinšujem Vám.....

Když lidé chtěli vědět, kdo nejdříve zemře, zapálili si stejné svíčky, a komu nejdříve dohořela, ten zemře jako první. Navíc stoupající kouř ze svíčky znamenal nebe a klesající peklo.

Dnes patří tříkrálové obchůzky k velmi rozšířenému zvyku a spojují se charitativní sbírkou.

5.5.8 MASOPUST

Masopust (na Moravě fašank) je doba od Tří králů do Popeleční středy, je spojená s radovánkami a hodováním. Čas masopustní je období plné dobrého, tučného jídlem, koblih a ohraničují ho dva půsty a to jsou Vánoce Velikonoce. Konají se bály a muziky. Toto období je v podobném stylu prožívané v celé Evropě a značné části světa. Takže například světoznámý brazilský karneval v Rio de Janeiru nebo karneval v Benátkách se koná ve stejný den, nebo alespoň na něj končí, jako náš masopust. V české tradici jsou nejveselejší a nám nejznámější poslední dny masopustu tj. neděle, pondělí a úterý před Popeleční středou a ještě čtvrtek před těmito dny a to Tučný čtvrtek, kdy se konaly zabíjačky. Na masopustní neděli, pondělí a hlavně úterý se konaly speciální obřady spojené s občůzkou masek. V neděli hned po obědě vyhrávali hudebníci na návsi a zvali tak k muzice do hospody. Jedlo se, pilo se, tančilo se až do rána. V pondělí se v tanci pokračovalo. Byl „mužovský bál“. Na takovou zábavu nesměla chodit svobodná chasa. Masopustní úterý byl velmi očekávaným dnem. Byl to den maškar, jichž bylo všude plno. Konaly se občůzky od domu k domu. Dosud se občůzky masek konají a co mě těší, že jich stále přibývá. Veselost, smích, bujnost, tanec, které tyto průvody provázejí, znamenají energii vydanou pro společné blaho. Masky a maškary jsou určitými karikaturami výrazu člověka, často také vyjadřované tváří zvířete. Karikují se i různé profese. Na hlinecku jde průvod nejprve ke starostovi pro povolení průvodu a o povolení žádá maska nazývaná Laufr. Má na sobě bílé kalhoty a halenu, která je pošíta barevnými odstřižky látek, na hlavě vysokou, špičatou čepici s kytkami a pentlemi. Má s sebou ženušku, což je muž převlečený za ženu a na hlavě má buřinku. Občůzka většinou končí obyčejem, který představuje porážení masky Kobyly a „pochováním basy“ jako konec veselí. Muzikanti byly nedílnou součástí průvodu. Tradiční maskou je tedy Kobyly s Rasem. Ras kobyly doprovází a zároveň léčí diváky nejrůznějšími pilulkami. Žid – má na sobě dlouhý kabát s třásněmi, starý klobouk, dlouhý červený nos, na obličej masku z kožešiny a velkou břitvou každého muže oholí a pro dívky a ženy má obrázky polonahých žen. Nechybí Kominík, který černí obličej. Nesmí chybět Slaměný, maska zhotovená ze slámy. Každého namaže černidlem a povalí na zem. Turci jsou zastoupeni v průvodu Modří a Červení. Jsou to svobodní chlapi a před každým domem tančí kolečko. Medvěd s medvěďárem, kůň symbolizují sílu, dále bába s nemluvnětem v nůši, strakapoun v oděvu ze záplat...

S dětmi si můžeme Masopust užívat příjemně, děti mají rády prožívat různé role, jsou v nich přirozené, stávají se kuchařem, zedníkem, pekařem, kadeřníkem, kominíkem, fotografem,...Fantazii se meze nekladou.

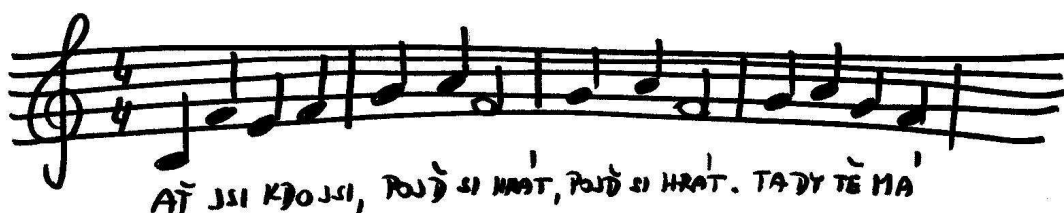
6. ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

VESELÁ ŠKOLIČKA PLNÁ LIDOVÝCH TRADIC

6.1 CHARAKTERISTIKA VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU VIZE ŠKOLY

Ať jsi, kdo jsi, pojd' si hrát, pojd' si hrát. Tady tě má každý rád, každý rád. Malý nebo velký, holka nebo kluk. Tady je to fuk! A kdo se sem přišel jen podívat. Může si tu, jestli chce, zazpívat. Namalovat kytku, jednu nebo pět. Nebo celý svět!

(celý notový záznam - příloha č. 10)

NAŠE FILOSOFIE

Představou naší mateřské školy je vytvořit klidné, kamarádké, pohodové prostředí, kde budou děti spokojené, veselé a budou se cítit bezpečně. Pomocí lidových tradic, které se tak trochu vytrácí ze života v Habrech, chceme podporovat prosociálnost, přirozenost, poznání, rozvíjet vztah k přírodě a chceme najít ke každému tu správnou cestu, jak k dítěti, tak i k dospělému. Dobrým pomocníkem nám na této cestě bude písnička: **Pojd' si hrát** (příloha č. 10).

VZDĚLÁVACÍ CÍLE

- rozvíjení vztahu k rodině, ke kamarádovi, k lidem
- rozvíjení vztahu k přírodě
- vytváření vztahu k lidovým tradicím a pocitu sounáležitosti s místem, kde bydlím
- maximální využívání hry a prožitku

- rozvíjení fantazie

6.2 VZDĚLÁVACÍ OBSAH

Obsah vzdělávání je rozdělen do 4 integrovaných bloků. První integrovaný blok s názvem ŠEL MEDVÍDEK DO ŠKOLKY je spojen s problematikou adaptačního období nových dětí, ale i dětí přicházejících po prázdninách do mateřské školy. Je třeba děti blíže poznat, vytvořit si určitý obraz o daném kolektivu a vytvořit úplný základ pro spolupráci, prosociálnost, přirozenost,...

Druhý integrovaný blok s názvem OD POSVÍCENÍ DO SVATÉHO MARTINA se zaměří na živou a neživou přírodu, sebedůvěru, na prosociálnost, na přímé prožívání, toleranci a spolupráci.

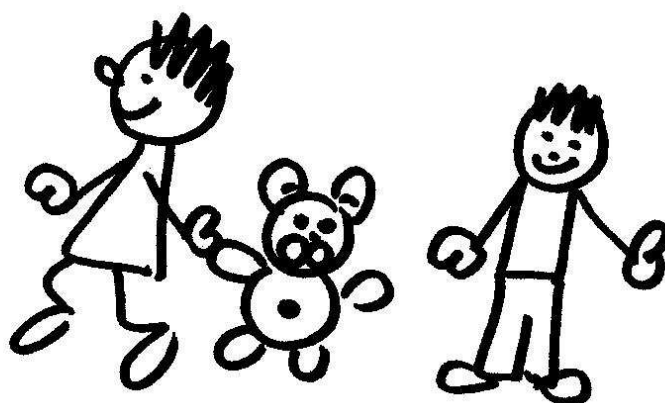
Třetí blok s názvem OD MIKULÁŠE AŽ PO MASOPUST zaměří na mravní jednání, na citovou a emocionální stránku osobnosti, na vytvoření kouzelné atmosféry, na smích a veselí, na mezilidské vztahy.

Čtvrtý blok s názvem OD SMRTNÉ NEDĚLE AŽ PO LETNICE nám přiblíží probouzející se přírodu a s ním zrození něčeho nového. Integrovaný blok nezapomene na fantazii, kreativitu, na ohleduplnost a na rozvoj samostatnosti. Tyto bloky jsou nabídkou pro učitelky, které je dále rozpracovávají do jednotlivých témat dle konkrétních potřeb a situací. Každá učitelka pracuje svým způsobem, proto jsou integrované bloky stručné, aby učitelky nesvazovaly ve své práci. Integrované bloky jsou časově omezeny dle lidových tradic a jsou rozpracované pro všechny věkové skupiny.

6.2.1 integrovaný blok: ŠEL MEDVÍDEK DO ŠKOLKY

Je zaměřen na problematiku adaptačního období. Je třeba se navzájem sblížit.

Časový rozsah: září až půlka října

- **vzdělávací záměry:**
  - všímát si souvislostí
  - získávat elementární poznatky o světě lidí, který dítě obklopuje
  - radovat se s toho, že něco samo dokázalo
  - odhadovat své síly
  - řešit problémy na základě bezprostřední zkušenosti
  - řešit problémy s oporou dospělého
  - rozumět slyšenému
  - rozlišovat funkční řešení
  - sdělovat prožitky, pocity a nálady různými prostředky
  - rozvíjet komunikaci
  - rozšiřovat slovní zásobu
  - uvědomovat si odpovědnost za své jednání
  - seznamovat se s modely prosociálního chování a mezilidskými vztahy
  - uvědomovat si, že vzniklé, konflikty je třeba řešit dohodou
  - rozhodovat svobodně
  - spoluvytvářet pravidla společného soužití s vrstevníky

- **výstupy: co dítě dovede**
  - vnímat, že svět má svůj řád
  - vnímat, že změny jsou přirozené

- orientovat se v prostorách mateřské školy
- zvládat požadavky z běžných proměn kolem sebe
- vyjadřovat se prostřednictvím hudebních, hudebně pohybových, výtvarných činností
- spoluvytvářet pravidla
- spolupracovat s ostatními
- rozhodovat o svých činnostech
- uvědomovat si svou samostatnost
- využívat své smysly
- řešit vzniklé situace
- naučit se nazpaměť krátký text
- využívat zkušeností k učení
- porozumět slyšenému
- vědomě napodobit jednoduchý pohyb
- zvládnout sebeobsluhu

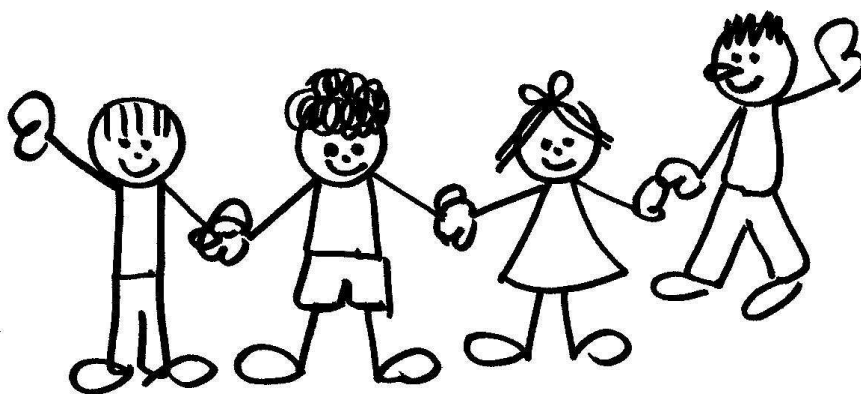
- **činnosti:**

hudební činnosti, pohybové činnosti, jednoduché pracovní a sebeobslužné činnosti, rozhovory individuální, skupinové, výtvarné činnosti, lokomoční pohybové činnosti, relaxační činnosti, poslech vyprávěných pohádek, spontánní, volná hra, námětové hry a činnosti, hry procvičující orientaci v prostoru, činnosti související s denním řádem, činnosti vyžadující samostatné vystupování, hry pro rozvoj vytrvalosti a sebeovládání, kooperativní činnosti, činnosti na poznávání sociálního prostředí, běžné každodenní setkávání, aktivity přibližující mravní hodnoty, hry s pozorováním přírody

6.2.2 integrovaný blok: OD POSVÍCENÍ DO SVATÉHO MARTINA

Je zaměřen na živou a neživou přírodu, sebedůvěru, na prosociálnost, na přímé prožívání, toleranci a spolupráci.

Časový rozsah: od půlky října do konce listopadu

- **vzdělávací záměry:**
  - vytvářet elementární poznatky o světě lidí, kultury, přírody, která dítě obklopuje
  - porozumět věcem, jevům a dějům kolem sebe
  - radovat se z toho, co samo dokázalo
  - vést přirozenou motivací k řešení dalších problémů a situací
  - umožnit dětem cestu pokusu a omylu
  - vést k řešení problémů logickou cestou
  - rozlišovat řešení funkční a nefunkční
  - porozumět slyšenému
  - vyjadřovat své myšlenky, pocity, nálady
  - domlouvat se gesty i slovy
  - rozvíjet dovednosti předcházející čtení a psaní
  - rozvíjet odpovědnost za své chování a jednání
  - rozšiřovat slovní zásobu a komunikační schopnosti
  - rozvíjet vzájemné domlouvání a spolupráci
  - rozvíjet prosociální chování mezilidské vztahy
  - spolupodílet se na společných rozhodnutích
  - řešit vzniklé konflikty nejlépe dohodou
  - zajímat se o aktuální dění
  - respektovat druhé
  - mít povědomí o vlivu svého chování na prostředí, ve kterém žije

- **Výstupy: co dítě dovede**
  - zvládnout běžné pohyby v prostoru
  - sladit pohyb s rytmem
  - vědomě napodobit jednoduchý pohyb
  - sladit pohyb se zpěvem
  - vnímat pomocí smyslů
  - ovládat koordinaci ruky a oka
  - vědět na koho se obrátit v případě potřeby hledat pomoc
  - zacházet s předměty denní potřeby
  - ovládat správně dech
  - vést rozhovor
  - domluvit se gesty, slovy, improvizovat
  - učit se nová slova a aktivně je užívat
  - projevovat zájem o knížky
  - poznat a pojmenovat to, čím jsme obklopeni
  - ovládat své city v opakujících se situacích
  - vyjádřit souhlas i nesouhlas
  - prožívat radost ze zvládnutého
  - uvědomovat si příjemné a nepříjemné citové prožitky
  - navazovat kontakty s dospělými
  - spolupracovat s ostatními
  - respektovat potřeby jiného dítěte
  - zařadit se mezi vrstevníky
  - přizpůsobit se společnému programu
  - vnímat kulturní podněty

- **činnosti:**

pečení koláčů, roznášení koláčů sponzorům, příjezd sv. Martina, den světýlek, posvícení ve školce, manipulace s různými materiály, práce s obrazovým materiálem, práce s literárními texty, sledování akcí v obci, praktické činnosti ze světa lidí, aktivity

přibližující svět kultury a umění, hry zaměřené na různé společenské role, tvůrčí činnosti slovesné, literární, výtvarné, dramatické, skupinové aktivity, kooperativní činnosti, hry a činnosti vedoucí k ohleduplnosti, činnosti k poznávání lidských vlastností, činnosti na rozvoj tvořivosti, fantazie a představivosti, zdravotně zaměřené činnosti,

6.2.3 integrovaný blok: OD MIKULÁŠE AŽ PO MASOPUST

Je zaměřen na mravní jednání, na citovou a emocionální stránku osobnosti, na vytvoření kouzelné atmosféry, na smích a veselí, na mezilidské vztahy.

Časový rozsah: od prosince až do února

- **vzdělávací záměry:**
  - zajímat se o aktuální dění
  - rozvíjet respekt vůči druhému
  - umožnit dítěti naplánovat, zorganizovat, řídit hru
  - spolupodílet se na společných rozhodnutích
  - napodobovat modely prosociálního chování a mezilidských vztahů
  - umožnit projevit citlivost, ohleduplnost
  - rozšiřovat slovní zásobu
  - rozvíjet dovednosti předcházející čtení a psaní
  - sdělovat své prožitky, nálady různými prostředky
  - hovořit v dobře formulovaných větách
  - rozvíjet experimentování, objevování, všímání souvislostí

- zpřesňovat početní představy
- uplatňovat získanou zkušenost v praktických situacích
- uvědomovat si proměny a rozmanitosti prostředí, ve kterém žijeme
- umožnit postupovat cestou pokusu a omylu
- mít povědomí o zdravé výživě
- **výstupy: co dítě dovede**
  - zvládat pohyby v různém prostředí
  - koordinovat lokomoci a další polohy a pohyby těla
  - udržovat pořádek
  - vnímat pomocí všech smyslů
  - pojmenovat části těla a mít povědomí o jeho vývoji
  - rozlišit co zdraví škodí a co prospívá
  - vyjadřovat smysluplně své myšlenky, nápady
  - porozumět slyšenému
  - popsat situaci skutečnou i podle obrázku
  - chápat slovní vtip a humor
  - sledovat a vyprávět příběh, pohádku
  - poznat některá písmena
  - poznat a vymyslet některá synonyma a antonyma
  - projevovat zájem o knížky
  - udržet pozornost
  - úmyslně si zapamatovat krátké texty
  - soustředit se na dokončení činnosti
  - spolupracovat s ostatními
  - vnímat umělecké a kulturní podněty
  - přizpůsobit se proměnlivým okolnostem v mateřské škole

- **činnosti:**

vánoční nadílka, návštěva čerta a Mikuláše, činnosti vyvolávající veselí a pohodu, masopustní průvod, karneval, návštěva tří králů smysluplné činnosti, pozorování ekosystémů, kognitivní činnosti, sledování událostí v obci, loutkové divadlo, dramatické, hudební činnosti, aktivity podněcující estetické vnímání, příprava

společných slavností, hudebně pohybové hry, výtvarné hry, společná setkávání s ostatními dětmi školky, činnosti na procvičení, hry pro rozvoj vytrvalosti a vůle, společné diskuse, hudebně pohybové hry a činnosti, činnosti zajišťující zdravou atmosféru,...

6.2.4 integrovaný blok: OD SMRTNÉ NEDĚLE AŽ PO LETNICE

Nám přiblíží probouzející se přírodu a s ním zrození něčeho nového. Integrovaný blok nezapomene na fantazii, kreativitu, na ohleduplnost a na rozvoj samostatnosti.

Časový rozsah: od března do června

- **vzdělávací záměry:**
  - poznávat svoje slabé stránky
  - rozhodovat svobodně
  - vážit si práce druhých
  - dbát na osobní zdraví i zdraví druhých
  - v běžných situacích uplatňovat základní společenské návyky
  - využít informativní prostředky
  - ovládat dovednosti předcházející čtení a psaní
  - používat aktivně slovní zásobu ke komunikaci
  - vyjadřovat své pocity, nálady různými prostředky
  - vyjadřovat své myšlenky, otázky a odpovědi
  - uvědomovat si, že aktivitou a iniciativou lze ovlivnit situaci
  - hledat nové možnosti a varianty
  - poznávat nové s chutí
  - pozorovat soustředěně, objevovat, experimentovat

- orientovat se ve světě lidí, kultury, techniky a přírody
- dokončit započatou práci
- **výstupy: co dítě dovede**
  - koordinovat lokomoci
  - sladit pohyb s hudbou
  - zachovávat správné držení těla
  - zacházet s grafickým a výtvarným materiálem
  - zacházet s jednoduchými hudebními nástroji
  - mít povědomí o významu aktivního pohybu a zdravé výživy
  - vyjadřovat smysluplné myšlenky
  - slovně reagovat
  - utvořit jednoduchý rým
  - naučit se z paměti krátké texty
  - projevovat zájem o knížky
  - poznat své napsané jméno
  - orientovat se v elementárním počtu do šesti
  - vést jednoduché úvahy
  - využívat zkušenosti k učení
  - chápat číselné a matematické pojmy
  - orientovat se v prostoru a čase
  - uvědomovat si své možnosti
  - zvládat výlety do okolí
  - prožívat radost ze zvládnutého
  - respektovat pravidla
  - těšit se z kulturních zážitků
  - spolupracovat
  - zachycovat skutečnosti ze svého okolí
  - vyjadřovat se pomocí hudebních a hudebně pohybových činností
  - porozumět přirozenosti okolního dění
- **činnosti:**

vynášení smrčky, velikonoční řehtání, čarodějnický slet, stavění májky, kognitivní činnosti, praktické činnosti, ekologicko motivované hry, pozorování přírody, aktivity pro rozvoj orientace v obci, manipulace s předměty, hry zaměřené k poznávání, účast na kulturních akcích, dramatické činnosti, výtvarné činnosti, hudební činnosti, slovesné, literární činnosti, poslech pohádek, vyprávění příběhů s etickým námětem, činnosti vedoucí k identifikaci, činnosti pro cvičení paměti,

7. Tematický celek Posvícení

Věková skupina: 4 – 7 let

Časové vymezení: asi 2 týdny

Vzdělávací záměry

- posilovat prosociální vztahy
- seznámit děti s lidovou tradicí Posvícení
- seznámit s písničkou Hrajte páni muzikanti
- umožnit dětem zpěv s kytarou
- poznávat různé potraviny potřebné na pečení posvícenských koláčů
- rozvíjet jemnou motoriku
- spolupracovat při rytimizaci písničky
- rozvíjet sebeovládání
- rozvíjet pohybovou zdatnost dětí

Očekávané výstupy – co dítě dovede

- zazpívat písničku Hrajte páni muzikanti s kytarou
- hru na Orffovy hudební nástroje
- podle chuti rozlišit cukr, sůl, mléko, povidla
- spolupracovat při pečení posvícenských koláčů
- práci s pracovními listy
- seznámit děti s hudebními nástroji
- poznat alespoň tři hudební nástroje podle vzhledu a sluchu

Organizace

- práce s celou skupinou
- práce v malých skupinkách
- individuální přístup
- roznášení osvíceneckých koláčů po sponzorech

Předpokládané aktivity

- **Motivace**

Hádanka

Je to kulaté nebo hranaté. Je to sladké. Peče se to. Dává se do toho tvaroh, povidla, mák, oříšky. Krásně to voní. Co je to? /koláče/

Dopis od dědy Pepíka

Koláče se pečou na Posvícení a pozor, pozor děti! Přišel nám dopis od dědy Pepíka. Co v něm asi je?

(dopis v příloze č. 11)

- **Asociační kruh**

Když se řekne koláč. Co mě napadne? V kruhu putuje opravdový koláč.

- **Pracovní listy** – na procvičení grafomotoriky, pečlivého vykreslování, koordinace oky a ruky tematicky související s posvícením (příloha č. 12)

- **Roznášení posvícenských klíčů po sponzorech**

- **Pečení posvícenských koláčů – hra Na pekaře**

Využijeme dědova receptu a podle něho zaděláme těsto. Jedná se o činnost na skoro celé dopoledne. Ráno zaděláme na koláče těsto a postupně se děti vystřídají, tak jak chtějí, u pečení koláčů. To znamená: vyválet, vykrojit, naplnit nádivkou, pomazat vajíčkem, ozdobit rozinkou a narovnat hotový koláč na plech. Paní kuchařka nám koláče upeče, ale musíme se s ní předem domluvit. Pak ještě nám zůstane úklid ve třídě a můžeme ochutnávat koláče a balit pro sponzory a domů.

- **Výroba posvícenských košíčků**

Z tvrdého papíru si děti vystříhnou a složí košíček, do kterého si dají po dvou koláčích a odnáší si je před Posvícením domů. Košíček je po stranách vyzdoben koláčky z papíru.

Návod na složení košíčků – příloha č. 13.

- **Kresba** na citovém základě spojená s evaluací dětí

Co pro vás z těchto činností a aktivit bylo zajímavé, líbivé, co byste chtěli dělat ještě jednou, nebo co vás rozzlobilo, nebavilo, trápilo. Je třeba si s dětmi připomenout aktivity, které se dělali v rámci tématu. Z kreseb pak vytvoříme knížku s názvem Posvícení. (listy zasuneme do lišty)

- **Písnička: Hrajte páni muzikanti**

V dopise od dědy Pepy byly noty k této písničce, které se stávají motivací. Nejprve si písničku děti vyslechnou a pak se s ní postupně seznámí. Výslednou akcí bude zazpívání této písničky jinému oddělení z mateřské školy jako posvícenský koncert.

- **Na který hudební nástroj hraji**

Děti poznávají podle pohybového ztvárnění, na který hudební nástroj se právě hraje. Smysly ještě procvičíme s poznáváním hudebních nástrojů podle zvuku. Využijí kazetu se zvuky hudebních nástrojů. Aktivitu zakončíme vykreslováním obrázků s hudebními nástroji. Děti si mohou hudební nástroj vybrat podle sebe.

- **Taneček Mazurka – Měla babka čtyři jabka**

Seznámit děti s tanečními kroky Mazurky.

- **Vycházka k pekárně**

Rozhovor o práci v pekárně, o pečení pečiva, jaké suroviny je třeba na pečivo, kdo pracuje v pekárně a jak se chleba, koláče, rohlíky dostanou až k nám domů na stůl,...

- **Básnička Posvícení**

*Posvícení, posvícení,
Pekáč voní po stavení.
Pepík volá z vrátek,
Pekáč slaví svátek.*

- **Válení těsta**

Cvičení na zíněnce – procvičení převalů, kotrmelce.

- **Honička Babka koláčovka**

Jedno dítě představuje babku koláčovku, která děti zastavuje v běhání (koláče se musí upéci a proto se dítě zastaví).

- **Pranostiky**

- Jaké počasí v září, tak se i v březnu vydaří.
- Sněží-li v říjnu, bude měkká zima.
- Neopadá-li v říjnu listí ze stromů, bude tuhá zima.

- **Komunikační kruh na téma Posvícení**

- **Asociační kruh**

Co mě napadne, když se řekne buben? Po kruhu posíláme buben.

- **Překážková dráha s koláčem**

S papírovým koláčem v ruce zdolávat překážky jako je: přeskočit gumu, podlézt stůl, přelézt lavičku, prolézt obručí formou překážkové dráhy. **Motivací** by bylo: Kdo donese strýčkovi Pepíkovi posvícencký koláč.

- **Třídění potravin**

Děti třídí potraviny potřebné k pečení kláčů a ty ostatní.

- **Hra Na těsto**

Pravidla jsou jako u hry Na kompot, ale s tím, že použijeme potraviny na výrobu těsta na koláče.

- **Hádanky**

Děti vymýšlí hádanky na téma Posvícení.

- **Pozorování měnící se přírody**

Plnění této aktivity připadá na vycházky.

EVALUACE MÉ PRÁCE

Téma Posvícení bylo podle mého, pro děti prožitkově i zkušenostně bohaté. Zkusili si pracovat s opravdovým těstem, ochutnaly, to co upekly. Bylo třeba se domluvit s paní kuchařkou, která nám koláče upekla. Domlouvání se s paní kuchařkou jsem nechala na dětech, ale bylo to předem paní kuchaře mnou vysvětleno. Již po přečtení dopisu byly děti natěšené na pečení. Nechala jsem dětem při pečení velký prostor pro samostatnost, protože ony si nakonec dobře poradí a není důležité mít vzhledově kvalitní koláče jako od cukrářky s dvacetiletou praxí, ale je důležitá aktivita dětí, prožitek, samostatnost, radost z vytvořeného. K čemu by byly koláčky pečené paní učitelkou a přihlížejících dětí? Určitě by dětem ani tolik nechutnaly a nepřemýšlely by nad tím, jak dvěma koláčky podělit svou rodinu včetně zvířecího člena rodiny. Hrubá a jemná motorika se nejvíce procvičovala vyplňováním pracovních listů a samotnou prací s těstem. Děti se střídaly se u pracovních listů, u pečení tak, že nedošlo ke konfliktu. Což se vlastně rozvíjely prosociální vztahy ve skupině. V asociačním kruhu jsme se dozvěděli, co již o Posvícení a koláčích děti vědí a při ranních hrách, v ranním kruhu i při vlastním pečení jsme všemi smysly poznávali všechny potraviny potřebné k pečení koláčů. Ovládat svůj projev, to šlo dětem zcela dobře. Nedošlo k závažnému konfliktu,

který by narušil aktivitu. Děti dovedly naslouchat druhému, vystřídat se, nestrkat se, neubližovat si, počkat, vyplnit volnou chvíli. A co se nepovedlo? Co bych udělala jinak? Možná více dbát na hygienu při pečení a samotném ochutnávání. Ale přehnaná hygiena není také to pravé ořechové a jde o to, vytvořit přirozené prostředí, kde se cítíme spokojeně a kde může být každý aktivně zapojený. Připravili jsme se také o část pobytu venku. Museli jsme po sobě řádně uklidit, ale to nevádí, protože jindy zase půjdeme ven dřív. Další větší aktivitou byla písnička o muzikantech. Postupně jsme zvládali slova a melodii a přidávali jsme Orffovy hudební nástroje jako hudební doprovod. Nakonec jsme písničku předvedli dětem z jiného oddělení ve školce. Nemilý problém nastal s kytarou. Kytara byla dobře naladěná, ale dotazy rodičů a návštěva dětí z Jablíčkové třídy způsobily, že se úplně rozladila. Děti z Jablíček byly zvědavé a kytaru rychle odloženou na stole si důkladně prohlédly a já jsem ji nemohla honem dát dohromady a prostoje dětí, když jsou motivované, nejsou dobré, a tak nám to tolik neladilo (je to slyšet na videu). Docela příjemnou odměnou pro mě byly dotazy a rozhovory týkající se aktivit ve školce. Bylo vidět, že se děti doma chlubí tím, co ve školce dělaly. Rozhovory na to totiž navazovaly. Velkým zážitkem byla vycházka k pekárně. Paní vedoucí nám dovolila nakouknout dovnitř a děti dostali ochutnat mazanec. Jako poděkování jsme zazpívaly písničku: Hrajte páni muzikanti a popřáli hezké posvícení. Děti se také pochlubily, že ve školce pekly doopravdy a že se koláče povedly.

Děti si posílily prosociální vztahy, vzájemnou spolupráci, zazpívaly a doprovodily písničku Orffovými hudebními nástroji. Procvičily si hrubou i jemnou motoriku. Zkusily si komunikaci s dospělými při roznášení koláčů. A ví co to je Posvícení a jak se slaví u nás.

EVALUACE OČIMA DĚTÍ

Pro mě je velmi důležité vlastní hodnocení dětí. Mám zpětnou vazbu toho, co jsem naplánovala a toho, co v dětech zůstává jako velký prožitek.

Téma hodnotíme s dětmi průběžně tématu a to ve formě:

- stoupneme si k usměvavému, zamračenému smajlíkovi
- zatleskáme nebo dáme ruce za záda

- komunitní kruh, kde si povídáme o problémech spojených s aktivitou, proč se povedla, proč se nepovedla, s čím byl problém, co mě potěšilo, co se líbilo a proč?
- vytvoříme výstavku výrobků, prací a pak jdeme společně na prohlídku

Také hodnotíme témata do předem připraveného archu. Takto evaluaci provádíme po zakončení tématu. Na archu jsou zakresleny aktivity prováděné během tématu a děti podle svého uspokojení zakreslují k jednotlivým aktivitám puntíky. Děti si mohou dle svých prožitků a pocitů udělat puntík tam, kam chtějí. Jaká aktivita je nejvíce zaujala, tam se jejich puntík objeví. Tato evaluace je v příloze č. 14. Dole na archu máme vymezený prostor na vzniklé problémy během tématu. Nyní jsme měli problém s rukama, které bořili výtvary, nebo ubližovali kamarádovi, proto jsou přikresleny dole na archu. Dále jsme měli problém s ukřičenou pusou. Děti byly u některých aktivit hlučné. Zakreslené problémy vždy vychází od dětí, nevnučuji jim své pohledy na situace. Děti však vystihnou stejné problémy, jako cítím já.

K tomuto je přiloženo půlhodinové video jako průřez aktivit tématem Posvícení.

8. ZÁVĚR

Svou prací jsem chtěla ověřit tu skutečnost, že lidové tradice jsou zdrojem poznání a inspirací a tím jsou schopny rozvíjet osobnost předškolního dítěte dle požadavků Rámcově vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Lidové tradice jsou přirozené, spojené s přírodou, vždy s sebou nesou nové poznatky, proto podle mně, Školní vzdělávací program pro předškolní vzdělávání založený na lidových tradicích naplňuje požadavky předškolního vzdělávání. Zaměřila jsem se na naplňování tří rámcových cílů:

- rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání
- osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost
- získání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí

a na klíčové kompetence, které v současném vzdělávání reprezentují cílovou kategorii pro osobnostní rozvoj.

V teoretické části jsem se věnovala té skutečnosti, že lidové tradice prostupují celým kalendářním rokem a nesou s sebou určitý rytmus, někam směřují, díky nim se na něco těšíme, něco prožíváme, něco očekáváme. Dále jsem tuto část obohatila o možnost zhlédnutí lidové architektury, řemesel či lidové tvorby na Vysočině, protože odtud pocházím. Nejznámější je skanzen na Veselém kopci a Michalův statek v Pohledí. Dále jsem podrobněji charakterizovala jednotlivé klíčové kompetence, které jsem zároveň převedla do možných aktivit prováděných v mateřské škole, úzce spjatých s lidovými tradicemi. Lidové tradice jsou charakteristické prožitkovým učením, kooperativním učením, hrou a to jsou metody a formy současného předškolního vzdělávání.

V praktické části předkládám jakýsi zásobník informací a aktivit, které lze velice dobře využít v pedagogické práci při realizaci tématu spojeného s lidovou tradicí. Jde o pouhý náznak aktivit a možností, které si tvořivá učitelka rozvine do takové podoby, jaké potřebuje. Uvádím také Školní vzdělávací program Veselá školička plná lidových tradic, kde jsem záměrně přiřazovala klíčové kompetence z Rámcově vzdělávacího programu k jednotlivým integrovaným blokům jako vzdělávací záměry. Ty klíčové kompetence, které nejsou obsaženy ve vzdělávacím záměru jednotlivých integrovaných bloků, jsou naplňovány při režimových momentech, při aktuálně vzniklých situacích, při jídle, v umývárně, v šatně, při volné hře, při právě vzniklých konfliktech,...

Z druhého integrovaného bloku jsem zrealizovala téma Posvícení. Tématem chci ukázat, že předpokládané aktivity se týkají všech oblastí Rámcově vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Téma je doplněno videem, na kterém je zachycen jeho průřez.

Na základě využití rámcových cílů a klíčových kompetencí ve svém Školním vzdělávacím programu si dovoluji tvrdit, že můj předpoklad, že lze vytvořit ŠVP PV založený především na lidových tradicích je pravdivý. Lidové tradice dítěti umožňují prožívat, poznávat, řešit, rozhodovat se, posilovat přirozenost a také touto formou vzdělávání se děti stávají příslušníky určité komunity, obce a regionu, přejímají její tradice a zvyky a tím si vytváří pevné zakotvení v dané společnosti s tvůrčím přístupem ke světu. Dítěti se také otvírá prostor, v němž cítí své spojení se smyslem našeho života.

9. Použitá literatura

- KOVAŘÍKOVÁ Z., Pranostiky krok za krokem, 1. vyd. – Praha: Albatros, 2006, ISBN 80-00-01989-2
- LANGHAMMEROVÁ J., Lidové zvyky, vyd. 1. Praha: Lidové noviny, 2004, ISBN 80-7106-525-0
- OPRAVILOVÁ E., GEBHARTOVÁ V., Rok v mateřské škole. Portál, Praha 2003
- PLICKA K., VOLF, Český rok, Jaro, Léto, Podzim, Zima, Mladá Fronta, 2010
- Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, VUP PRAHA, 2004
- SMOLKOVÁ, T., Slavíme s dětmi, TeMi CZ., 2009, ISBN 978-80-87156-40-7
- ŠOTTNEROVÁ D., Jaro, 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2007, ISBN 978-807346-074-7
- ŠOTTNEROVÁ D., Léta a podzim 1. - vyd. Olomouc: Rubico, 2006, ISBN 80-7346-066-1
- ŠOTTNEROVÁ D., Zima, 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2005, ISBN 80-7346-059-9
- VOLF F., PLICKA K., Z mého domova, SNDK 1961
- VONDRUŠKOVÁ A., SVOBODOVÁ E., BUŽÁRKOVÁ I., LEJSKOVÁ P., Svátky a významné dny v programu MŠ, RAABE Praha, 2007, ISBN 80-86307-32-8
- internetové zdroje
- Učitelské noviny

10. Citace a odkazy

- (1) Ottova encyklopedie: Tradice (online) Copyright © 1996 - 2008 Seznam.cz, a.s., [cit. 2008-04-01].
- (2) SMOLKOVÁ, T., Slavíme s dětmi, TeMi CZ, 2009, ISBN 978-80-87156-40-7, str. 3
- (3) SMOLKOVÁ, T., Slavíme s dětmi, TeMi CZ, 2009, ISBN 978-80-87156-40-7, str. 3
- (4) LANGHAMMEROVÁ, J., Lidové zvyky, vyd. 1. Praha: Lidové noviny 2004, ISBN 80-7106-525-0
- (5) www.vesely-kopec.cz (srpen – září 2010)
- (6) www.michaluv-statek.estranky.cz (srpen – září 2010)
- (7) www.vysocina.fkaleidoskop-vysocina (srpen – září 2010)
- (8) Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, Č. j. 32405/2004-22, Výzkumný ústav pedagogický v Praze, ISBN 80-87-000-00-5, str. 6
- (9) Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, Č. j. 32405/2004-22, Výzkumný ústav pedagogický v Praze, ISBN 80-87-000-00-5, str. 11
- (10) Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, Č. j. 32405/2004-22, Výzkumný ústav pedagogický v Praze, ISBN 80-87-000-00-5, str. 11
- (11) Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, Č. j. 32405/2004-22, Výzkumný ústav pedagogický v Praze, ISBN 80-87-000-00-5, str. 12
- (12) Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, Č. j. 32405/2004-22, Výzkumný ústav pedagogický v Praze, ISBN 80-87-000-00-5, str. 12
- (13) Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, Č. j. 32405/2004-22, Výzkumný ústav pedagogický v Praze, ISBN 80-87-000-00-5, str. 13
- (14) Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, Č. j. 32405/2004-22, Výzkumný ústav pedagogický v Praze,

- ISBN 80-87-000-00-5, str. 14
- (15) Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, Č. j. 32405/2004-22, Výzkumný ústav pedagogický v Praze, ISBN 80-87-000-00-5, str. 14
- (16) Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, Č. j. 32405/2004-22, Výzkumný ústav pedagogický v Praze, ISBN 80-87-000-00-5, str. 7
- (17) Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, Č. j. 32405/2004-22, Výzkumný ústav pedagogický v Praze, ISBN 80-87-000-00-5, str. 7
- (18) Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, Č. j. 32405/2004-22, Výzkumný ústav pedagogický v Praze, ISBN 80-87-000-00-5, str. 8
- (19) Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, Č. j. 32405/2004-22, Výzkumný ústav pedagogický v Praze, ISBN 80-87-000-00-5, str. 8
- (20) Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, Č. j. 32405/2004-22, Výzkumný ústav pedagogický v Praze, ISBN 80-87-000-00-5, str. 9
- (21) LANGHAMMEROVÁ, J., Čtvero ročních dob v lidové tradici, str. 18, ISBN 978-80-7229-171-7, nakladatelství Petrklíč
- (22) LANGHAMMEROVÁ, J., Čtvero ročních dob v lidové tradici, str. 96, ISBN 978-80-7229-171-7, nakladatelství Petrklíč

11. Seznam příloh

- Příloha č. 1 Fotogalerie z Veselého kopce
- Příloha č. 2 Fotogalerie z Michalova statku
- Příloha č. 3 Další soubory lidových staveb na Vysočině
- Příloha č. 4 Další lidová řemesla
- Příloha č. 5 Jarmarky na Vysočině
- Příloha č. 6 Notový záznam písničky Bubák
- Příloha č. 7 Notový záznam písničky Na jaře
- Příloha č. 8 Notový záznam písničky Vrabec a sýkorka
- Příloha č. 9 Notový záznam Sedmikráska
- Příloha č. 10 Notový záznam Pojd' si hrát
- Příloha č. 11 Dopis od dědy Pepíka
- Příloha č. 12 Pracovní listy používané k tématu Posvícení
- Příloha č. 13 Návod na skládání košíčků
- Příloha č. 14 Evaluace očima dětí
- Příloha č. 15 Fotografie z tematického celku Posvícení

příloha č. 1

Fotografie z Veselého kopce (5)

masopustní průvod

masopustní průvod

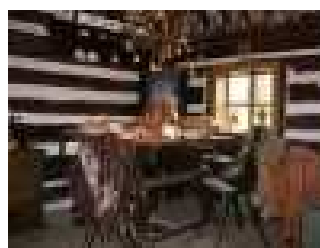
Velikonoce-folklorní soubor Vysočan

Masopust - žid

Veselokopecký jarmark

Vánoce před 120 lety

Hrnčířská sobota

Masopust – slaměný

příloha č. 2

Fotogalerie z Michalova statku (6)

Masopust 2009

svěcení Michalova statku

Velikonoce, vystoupení folklorní skupiny Škubánek

Další soubory lidových staveb na Vysočině

Svobodné Hamry

Starobylá vesnice Svobodné Hamry leží mezi Hlinskem a Veselým Kopcem. Vznikla již ve středověku v blízkosti železárny a patří k nejstarším sídlům s výrobou železa v tomto regionu. Uprostřed obce je vodní kovací hamr, který je přístupný veřejnosti. Naproti němu stojí stará roubená hospoda z roku 1749, která dodnes slouží původnímu účelu.

Hlinecký Betlém

Někomu se možná vybaví vánoční Betlém s Jezulátkem a pastýři, ale v Hlinsku jde o rezervaci roubených a zděných domků, která je jednou ze součástí Souboru lidových staveb Vysočiny. Malé dřevěné chaloupky nedaleko středu Hlinska si zde postavili v polovině 18. století drobní městští řemeslníci. Roubenky v Hlineckém Betlému neožívají pouze o Vánocích, Velikonocích nebo při Adámkových folklórních slavnostech, ale i v průběhu roku se zde konají akce, kde můžete vidět ukázky výroby šperků, přípravy tradičních pokrmů nebo výrobu lidových oděvů.

Velikonoce na Betlémě

Městské muzeum a galerie Hlinsko

Hlinecké muzeum shromažďuje nejenom zajímavé exponáty věnované řemeslu, textilu a lidovému oděvu, ale nabízí i pamětní síň rodiny Adámků, podle nichž dostaly název místní folklórní slavnosti. V galerii se pravidelně pořádají výstavy regionálních umělců.

Horácké muzeum Nové Město na Moravě

Horácké muzeum sídlí ve staré renesanční radnici ze 16. století. Pro návštěvníky je zde přichystaná jak expozice folkloru severní části moravského Horácka, tak sklářství a železářství. Od května do září je na dvoře muzea k vidění „mlejnek z Víru“. Jedná se o pohyblivé figurky s pracovními a žertovnými výjevy, pohaněné vodním kolem. Děti si zde mohou hrát ve školní třídě z 1. republiky.

Orchestrion ve Veselíčku

Ve Veselíčku u Žďáru nad Sázavou je k vidění jeden z posledních hrajících orchestrionů u nás. Hrací skříň vyrobená před rokem 1850 ve Vídni stojí hned za vchodem do hostince. Hostinský na požádání zahraje některou skladbu ze starých kankánů, „kmochovek“ nebo lidových písniček.

Místní muzeum v Lukách nad Jihlavou

Toto malé regionální muzeum představuje věci denní potřeby, bez kterých se domácnost našich předků před sto a více lety neobešla. Ve sbírkách je i mnoho fotografií z celého regionu a pravidelně jsou zde k vidění speciální expozice ke konkrétním příležitostem.

Muzeum Vysočiny v Jihlavě

Expozice v podzemních prostorách muzejních domů zavede návštěvníky do dob, kdy se v Jihlavě a okolí dolovalo stříbro a razily mince. „Jihlava - město střední Evropy“ je expozice zaměřena především na historii města a jeho okolí od dob renesance až po průmyslovou revoluci. Kromě typické selské jizby jsou zde také podmalby na skle, model statku či jihlavský německý kroj – německé obyvatelstvo tvořilo na počátku 20. století v Jihlavě většinu.

Muzeum Vysočiny v Třebíči

Muzeum se ve svých expozicích a výstavách věnuje historii města a jeho okolí v pravěku, středověku a novověku, lidovému řemeslu a umění Podhorácka. Významná je též expozice betlémářství a pozoruhodná sbírka dýmek. V etnografické expozici se podařilo shromáždit rozsáhlou sbírku předmětů zachycující denní život na Podhorácku. Je zde část věnovaná hrnčířství a džbánkařství, obrázky malované na spodní stranu skla, české lidové broušené a ryté sklo nebo kolekce forem na pečení perníků z druhé poloviny 17. století. Za zmínku stojí i ručně psané a malované modlitební knížky, navazující na práci písařů kancionálů a modlitebních knih v 16. století. Část muzea je věnována lidovému oděvu.

Muzeum Vysočiny v Třešti

Všem obdivovatelům betlémů a betlemářství nabízí muzeum v Třešti jedinečnou expozici věnovanou tomuto dodnes živému lidovému řemeslu. Ve sbírce jsou ukázky nejstarších papírových betlémů, tvorby řezbářů z 19. a 20. století i současné ztvárnění. V další části muzea je připravena ukázka zámeckého pokoje s dobovým nábytkem a rodinné portréty posledních dvou rodů zdejšího panství.

Parní mlýn v Telči

Parní mlýn přístupný okolo Staroměstského rybníka ve směru na Oslednici pochází už z první poloviny 16. století. V roce 1807 se stal součástí továrny na jemná sukna a postupně byl přeměněn na barvírnu, přádelnu a tkalcovnu. V 19. století byl mlýn opět přestavěn k původnímu účelu. Celý areál je protkán složitým systémem náhonů, který v minulosti zajišťoval plynulý chod mlýna. K vidění je i zrekonstruovaná vodní turbína a parní stroj.

Muzeum Vysočiny v Pelhřimově

Muzeum Vysočiny v Pelhřimově se skládá z několika historických objektů, v nichž se nacházejí expozice s odlišnou tematikou. V domě číslo popisné 11 naleznete městskou šatlavu, kde je zpřístupněno nádvoří, cela, mučírna a věžeňská kaple. V další části muzea najdete rozsáhlou sbírku medailí, plaket, plastik, modelů a kreseb z dílny významného českého sochaře a medailéra Josefa Šejnosty. V expozici věnované historickému vývoji Pelhřimovska si můžete prohlédnout mimo jiného i rozsáhlou sbírku krojů.

Muzeum Dr. Aleše Hrdličky v Humpolci

Muzeum patří mezi jedno z nejstarších na Vysočině a shromažďuje sbírky duchovního a hmotného dědictví českého Horácka. Mimo světnice venkovského stavení si zde můžete prohlédnout tradiční bílé pestře vyšíváné kožichy zvané „Vornáty“, které byly v minulosti na Vysočině velice oblíbené.

Další lidová řemesla

Tkalcovství a soukenictví

Soukeníci se vyskytovali po celé Vysočině, zvláště pak v Humpolci nebo Jihlavě. Hlavními surovinami pro výrobu textilií byl len, konopí a ovčí vlna, což byly suroviny hojně se ve zdejší kraji vyskytující. Upravená vlákna ze lnu nebo konopí se protahovala „vochlí“, čímž vznikla koudel, kterou bylo možné spřádat. Spřádání je proces, při kterém jsou vlákna výchozí suroviny uspořádána a zkroucena tak, že vznikne příze. Příze se zpracovávaly na jednoduchých stavech, jež umožňovaly kolmo proplétat nitě (útek) soustavou nití (osnova), čímž vznikla vlastní tkanina. Takto vzniklá látka se postříhovala až 20 kg těžkými nůžkami, aby se sukno zarovnal do konečné podoby. Vlněné tkaniny se valchováním zhutňovaly – současným působením tlaku, tepla a vhodné chemikálie (bývala to i lidská moč) se vlákna tkaniny do sebe silně zaklesávala. Po zvalchování se sukno sušilo napnuté ve velkých rámech, poté látky putovaly k barvířům. Ti se v minulosti dělili na „černobarvíře“, kteří barvili na černo a modro, a na „hnědo a krasobarvíře“, kteří barvili látky na žluto, červeno a zeleno. Látky se také potiskovaly buď pomocí keramických či bronzových razítek nebo dřevěnými štočky. Jiným způsobem bylo používání vyřezávaných šablon. Ty se rozložily na napnutou látku a do výřezů v šablonách se nanasla škrobovitá kaše. Látky se také bělily. Nejjednodušším způsobem bylo rozprostřít tkaninu na louce a polévat ji vodou. Látku pak vybělilo samo slunce.

tkalcovský stav

Betlemářství

Betlemářství tvořilo podstatnou část lidového umění zejména v místech s rozvinutou řemeslnou výrobou. Prvními šířiteli tohoto nového řemesla byli soukeníci. S

betlémy se seznamovali při svých obchodních cestách, pro vybudování betlémů měli dostatek prostředků i vhodné prostory pro jejich umístění. K významným betlemářským centrům na Vysočině patřila zejména Třešť, Třebíč a Jihlava. Třebaže mají společný původ, liší se od sebe charakterem betlémů i způsobem výroby figurek. Zatímco v Třešti se betlémy vyrábějí ze dřeva, pro Třebíč je typický betlém papírový. Mimo výstav a muzeí (viz. Skanzeny a muzea) se může návštěvník s tímto krásným řemeslem setkat na tradiční akci Dřevořezání v Třešti (viz. Jarmarky) nebo přímo v třešťských domech ve vánočním období.

Košikářství

Splétání přírodních materiálů je považováno za jednu z nejstarších lidských činností. Při pletení naši předkové používali všechny vhodné suroviny, např. slámu, loubek nebo orobinec. Nejrozšířenějším materiálem bylo vrbové proutí. Nejčastěji se pletly věci denní potřeby, např. klobouky, pouzdra, tašky, koše, úly, podnosy nebo nůše.

Sklářství

Hluboké lesy Vysočiny poskytovaly dřevo na výrobu dřevěného uhlí, a tak zde počátky sklářství sahají až do 14. století, byť první dochované zmínky se v kronikách objevují až později v 16. století. Znamé sklárny byly v minulosti v Křižánkách a ve Vříšti, dodnes působí skláři ve Škrdlovicích a ve Žďáru nad Sázavou. Na Havlíčkobrodsku fungovalo na přelomu 18. a 19. století téměř třicet skláren. Zakládali je skelmistři ze slavných sklářských rodů Adlerů, Čapků, Eisnerů nebo Kavalierů. Vyrábělo se sklo čiré i neodbarvené - nazelenalé, které se nazývalo „lesní“. Poměrně vzácně se sklovina dobarvovala barvami - modře, zeleně nebo červeně. Nejběžnějšími prodávanými tvary byly sváteční poháry, číše, číšky, láhve a lahvičky. Důvodem zániku původních dílen byla koncem 19. století malá přizpůsobivost novým trendům. Dnes si ve sklárně AG SVOBODA s.r.o. v Karlově (u Žďáru nad Sázavou) můžete prohlédnout výrobu ručně tvarovaného, barevného hutnického skla (vázy, svícny, mísy, talíře).

broušení skla

Kovářství

V dřívějších dobách nesměla v žádné větší vesnici chybět kovárna se zručným kovářem, kde se řemeslo dědilo z pokolení na pokolení. Dnešní mistři se zaměřují na umělecké kovářství, ať už se jedná o rodiny Habermannů či Tasovských. V jejich dílnách dnes mohou návštěvníci nalézt plastiky, šperky a další zajímavé užitkové i dekorační předměty.

Vinařství

Vinařství na Vysočině je spíše rarita – jediná vinice na Vysočině je v Sádku. Rozprostírá se na výměře 3,5 ha na bývalých hraběcích vinicích. Zvláštní pozornost se ve vinařství věnuje výrobě ledových vín, vín z výběru z cibéb a produkci biovín. Pro zájemce je zde v letních měsících připraveno putování po 2 km dlouhé naučné vinařské stezce s odborným výkladem, které je zakončeno degustací v místním vinném sklepě.

Zpracování kůže

Není divu, že na Vysočině, v chladném kraji bohatém na ovčí vlnu, kůži a kozinku, bylo hojně mistrů koželuhů a kožešníků. Ti vyráběli kožichy (nejznámější jsou „vornáty“, viz.. Tradiční oděvy na Vysočině - kroje), čepice nebo šotůrky (podlouhlý úzký kožený košík určený k nošení lahví a jiných věcí). Zpracování kůže se dnes na Vysočině věnuje paní Blanku Mudrová, která se zabývá výrobou plastik z kůže s motivy zdejšího kraje a šití kožené galanterie.

Řeznictví a uzenářství

Slávu tohoto starobylého řemesla, jež bylo prakticky zcela nahrazeno průmyslovou výrobou, dnes šíří pan Klátil. Vyrábí uzenou krkovicí, klobásky, salámy a spoustu dalších dobrot ručně, tradičním způsobem. Nezaměnitelnost jim dodává starý rodinný recept na řeznické koření. Pan Klátil je mistr ve svém oboru, proto není divu, že hned tři jeho výrobky získaly mezinárodní ocenění.

Jarmarky na Vysočině

- Duben Aprílový jarmark, Jihlava
- Duben Tradiční hrotovický jarmark, Hrotovice
- Květen Trhy řemesel, Havlíčkův Brod
- Květen Trh řemeslných výrobků, Jihlava
- Červen Brtnické kovadliny, Brtnice
- Červenec Telčský jarmark, Telč
- Červenec Veselokopecký jarmark, Veselý Kopec
- Červenec Dřevořezání, Třešť
- Srpen Tradiční hrotovický jarmark, Hrotovice
- Září Svatováclavská pouť, Světlá nad Sázavou
- Listopad Martinský jarmark, Jihlava
- Listopad Trhy řemesel, Havlíčkův Brod
- Prosinec Předvánoční jarmark, Veselý kopec
- Prosinec Vánoční trhy, Havlíčkův Brod

Kromě těchto jarmarků se ve městech na Vysočině pořádají akce jako je Slet čarodějnic, Slet čertů, Svatomartinský lampionový průvod, Rozsvícení vánočního stromku, atd.

Notový záznam písničky Bubák

zdroj: Seminář Evy Kulhánkové

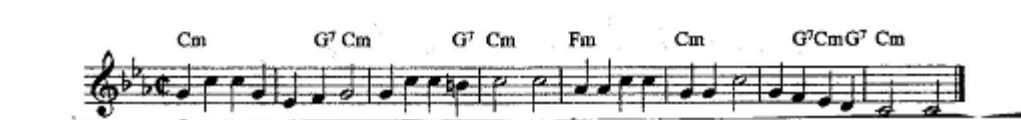
Bubák

Chodí bubák po lese, skáče po kamení,
jak se Lenka otočí, už tu zase není. Uáááá uáááá

Děti byly zvědavé: Co to může býti?
Co když je to strašidlo? A co když nás chytí? Uáááá uáááá

Honzík s Vendou statečně šli až k němu domů,
dotkli se a zůstalo po něm jen sto hromů. Uáááá uáááá

Zbyla po něm hromáčka – míha od ní stoupá.
To jen zima odešla a ne bubák, ty hloupá! Uáááá uáááá

Notový záznam písničky Na jaře

NA JARĚ

NA JARĚ NA JARĚ ČAP JEDE V KOČARĚ HEJ HOPY
ČAP VEZE SCUMIČKO TOČI SE KOLEČKO HEJ HOPY

HEJ HOPY HEJ HOPY HOU.
HEJ HOPY HEJ HOPY HOU.

Notový záznam písničky Vrabec a sýkorka

zdroj: Skřivánek, soubor písní pro mateřské školy, nakladatelství PANTON, 3. vydání, 1983

19. VRABEC A SÝKORKA

Vesele *Lidová*

D A⁷ D

Vzal vra-be-ček na ta-ne-ček sý - kor - ku, mě - li spo - lu

A⁷ D F[♯]mi E mi

jednou só - lo na bor - ku. Vra - bec sa - mé sko - ky,

A⁷ D Hmi G A⁷ D

sý - kor - ka zas kroky, ne - šlo jim to do - hro - ma - dy na bor - ku.

Notový záznam Sedmikráska

Zdroj: seminář Evy Kulhánkové

Sedmikráska

Když sluníčko zapadá,
sedmikráska chřadne,
ke spánku se ukládá
do postýlky chladné.

Když sluníčko vyskočí,
sedmikráska vstává,
načeše si obočí,
na mořály mává.

p *F*

Prostě

Když sluníčko zapadá,
ke spánku se ukládá
do postýlky chladné.

32

ke spánku se ukládá do postýlky chladné.

Notový záznam Pojd' si hrát

zdroj: KRUŽÍKOVÁ, M., Písniček II., Infra, s.r.o., 2010, ISBN 978-80-86666-33-4

POJĎ SI HRÁT

F C F C F

At' jsi, kdo jsi, pojd' si hrát, pojd' si hrát,
A kdo se sem při-šel jen po - dí - vat,

4 G C G C

ta - dy tě má kaž - dý rád, kaž - dý rád.
mů - že si tu, jes - tli chce, za zpí - vat,

7 C F C

Ma - lý ne - bo vel - ký, hol - ka ne - bo
na - ma - lo - vat kyt - ku, jed - nu ne - bo

10 F C F

kluk, ta - dy je to fuk.
pět, ne - bo ce - lý svět.

Dopis od dědy Pepíka

Ahoj děti!

Jestlipak víte co je to Posvícení? Nevíte? Tak si to poslechněte! Jsou to hody a konají se od pozdního léta až do prvních ohlasů zimy. Podle legendy slavil první posvícení Šalamoun, když světil svůj chrám v Jeruzalémě. Každý rok v ten stejný den pořádal hostinu pro své přátele na počest vysvěcení chrámu. Jak již tato legenda naznačuje, posvícení byla výroční slavnost, která se slavila v neděli před, nebo po svátku „podzimního“světce, jemuž byl zasvěcen místní kostel a obvykle se drží v blízkém okolí. Tradiční české posvícení je uklizený dům, napečené koláče, množství jiných dobrot, k obědu pečená husa s bramborovým knedlíkem a zelím, pivo. Kolem rodinného stolu je veselo, večer se chodívá tancovat. Posvícení bývalo jedním z nejoblíbenějších svátků prostého venkovského lidu, který zároveň oslavoval ukončení polních prací. Císař František Josef II chtěl oslavy po celé zemi sjednotit, a proto roku 1787 vydal nařízení, že k posvícenským oslavám patří termín po svátku sv. Havla, okolo 16. října. Od té doby lidé slavili „císařské“posvícení neboli havelské a ještě „svoje posvícení“. Po vsi chodívali mládenci s hudbou a zpěvem a zvali děvčata k tanci. V domech je čekalo vždy pohoštění. Posvícení bylo také přehlídkou pracně ozdobených koláčů. Každý kraj měl své vlastní recepty. Já Vám taky jeden recept na koláčky posílám. Tak, ať se vám je podaří pěkně upéct. A taky jestlipak znáte tuhle posvícenskou písničku o muzikantech. Neznáte? Tak já vám ji raději taky pošlu.

Zdraví strýček Pepík

Posvícenské koláče

500 g polohrubé mouky, 2 žloutky, 1 vanilkový cukr, 1 malá lžička soli, 250 g ztuženého tuku, ¼ l mléka, 80 g droždí
nádivka: tvaroh, povidla, mák, oříšky

Hrajte, páni muzikanti

text Václav Fischer

vesele, do pochodu

D C A D

Hrajte, páni muzikanti, hrajte vesele,
Hrajte, páni muzikanti, hrajte z plných plic,

A A7 D

kdo by nehral, dá tři fanty na-sí kape-le.
kdo by nehral, dá tři fanty ne-bo jeste víc.

G D A7 C D

Kape-la si za ty fanty koupi kofo-lu
Kape-la mu za ty fanty koupi pištalu,

A A7 D

a potom si zapí-váme všichni pospolu.
at si potom zahra-je-me všichni pospolu.

©

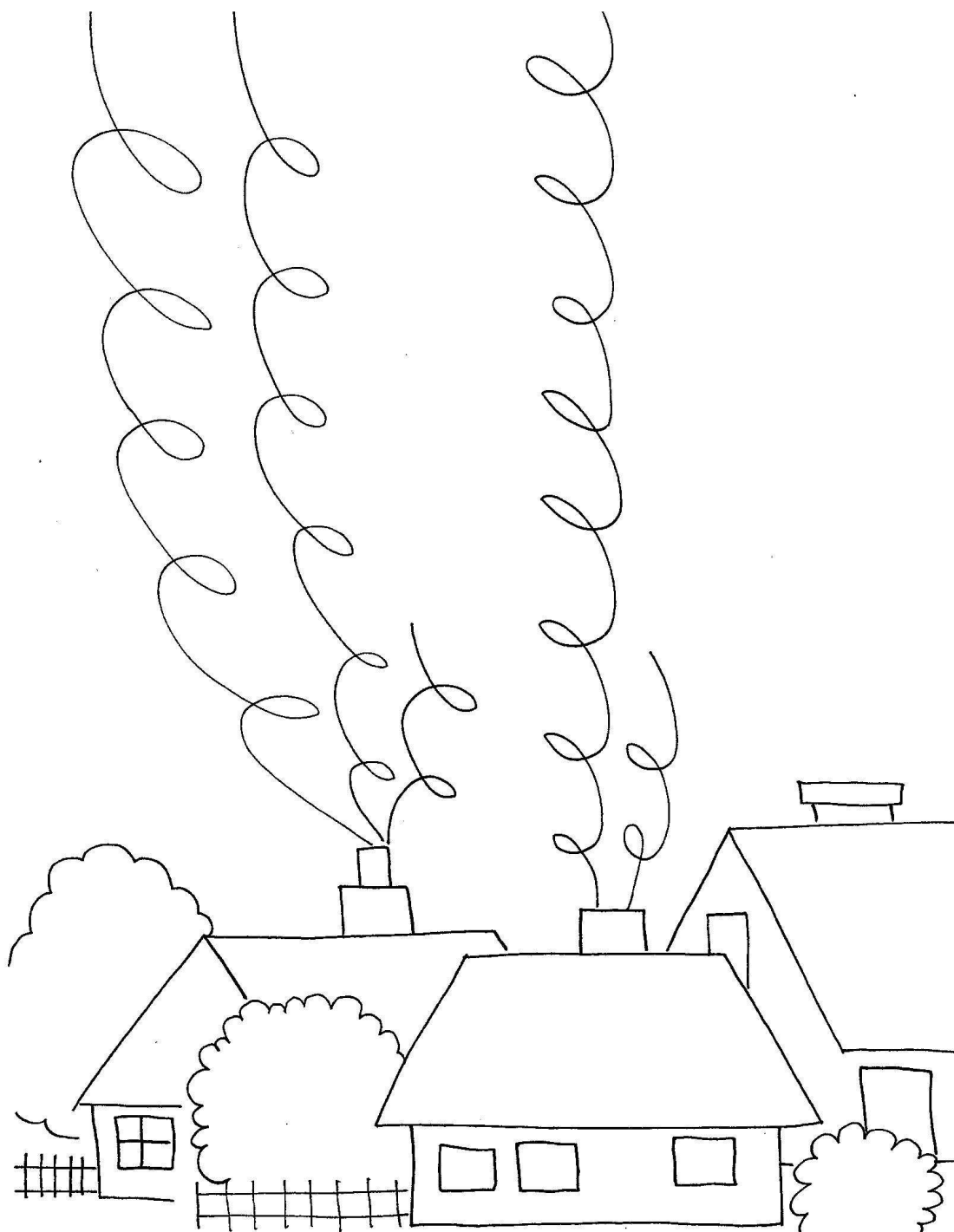
C E C E |

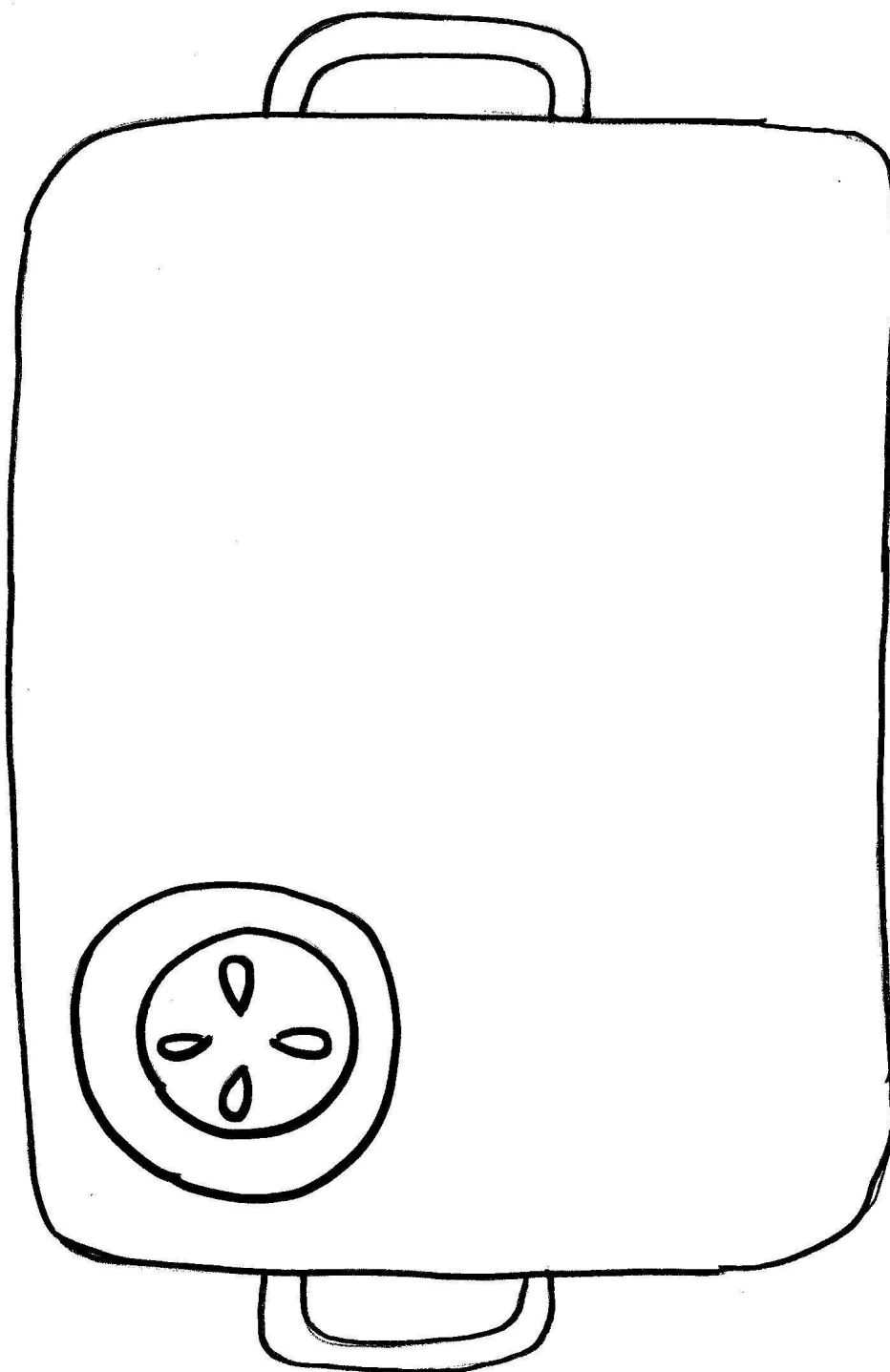

příloha č. 12

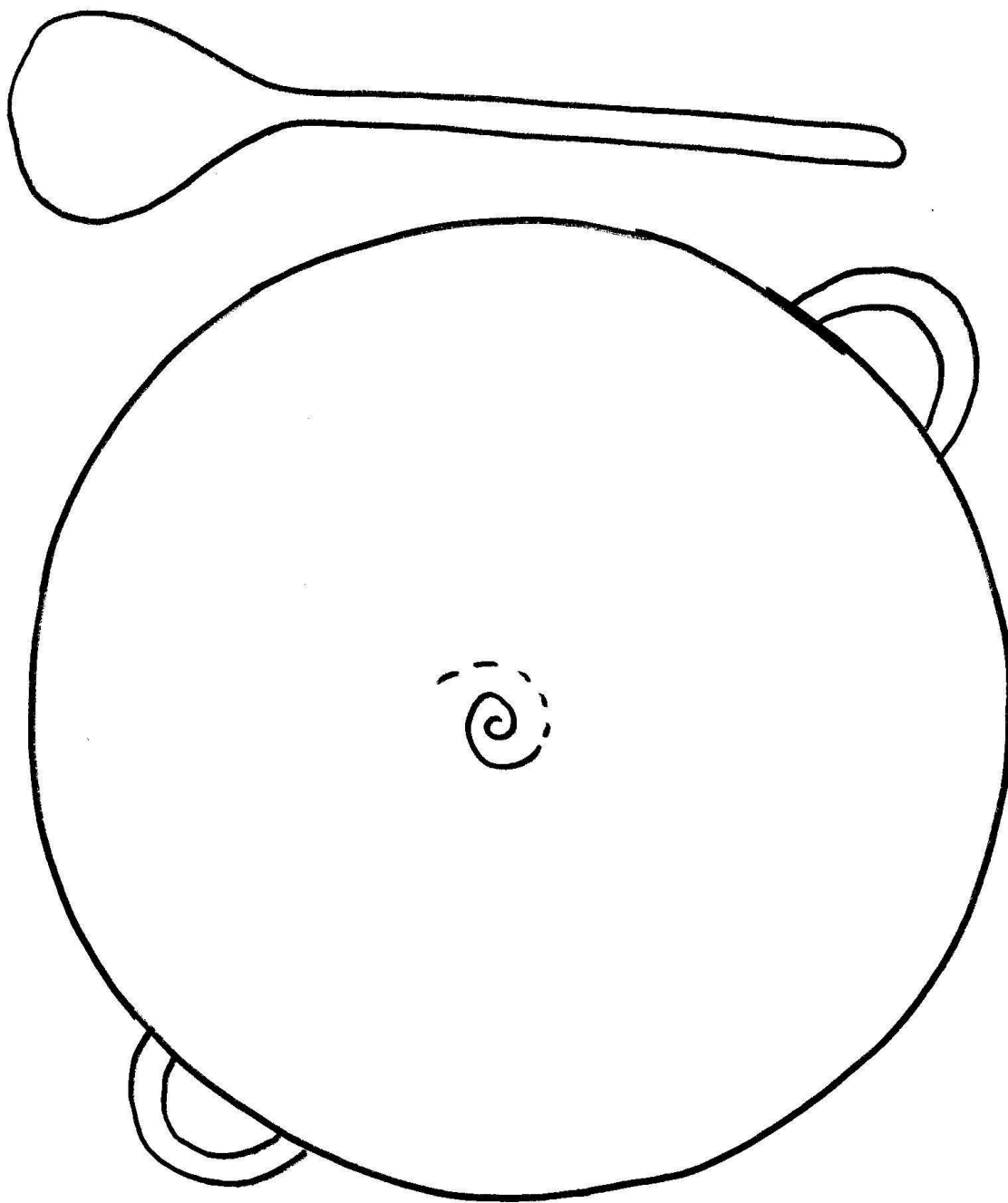
Pracovní listy používané k tématu Posvícení

Pracovní list – grafomotorické cvičení

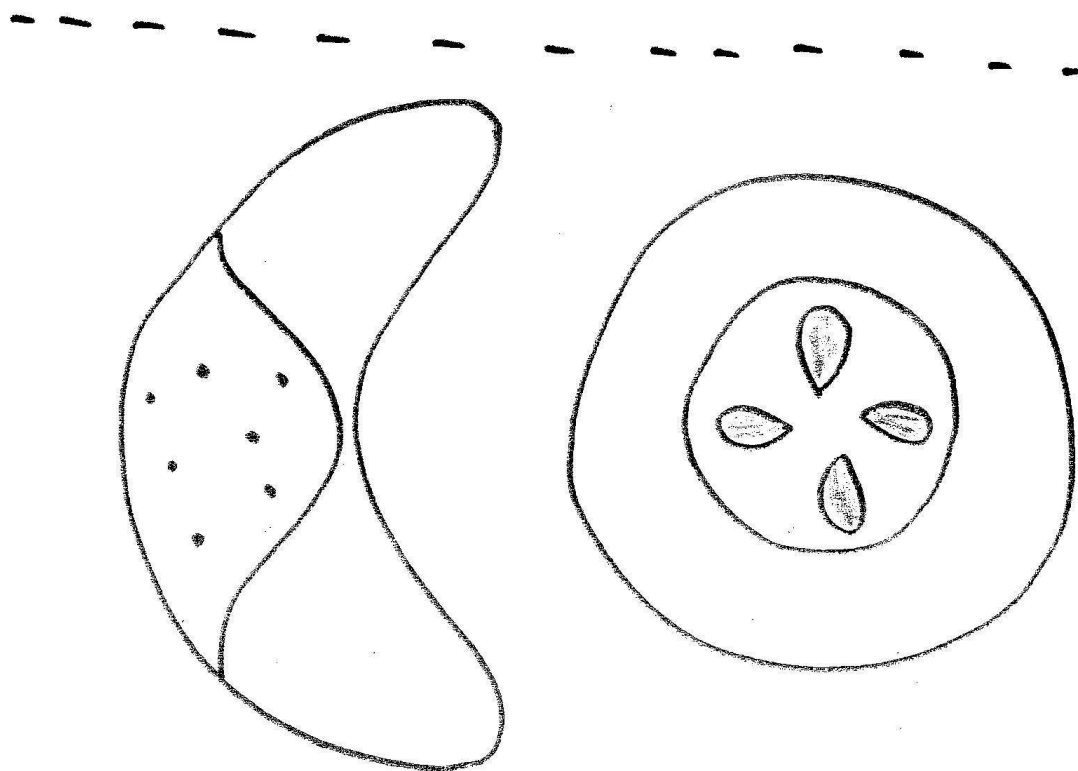

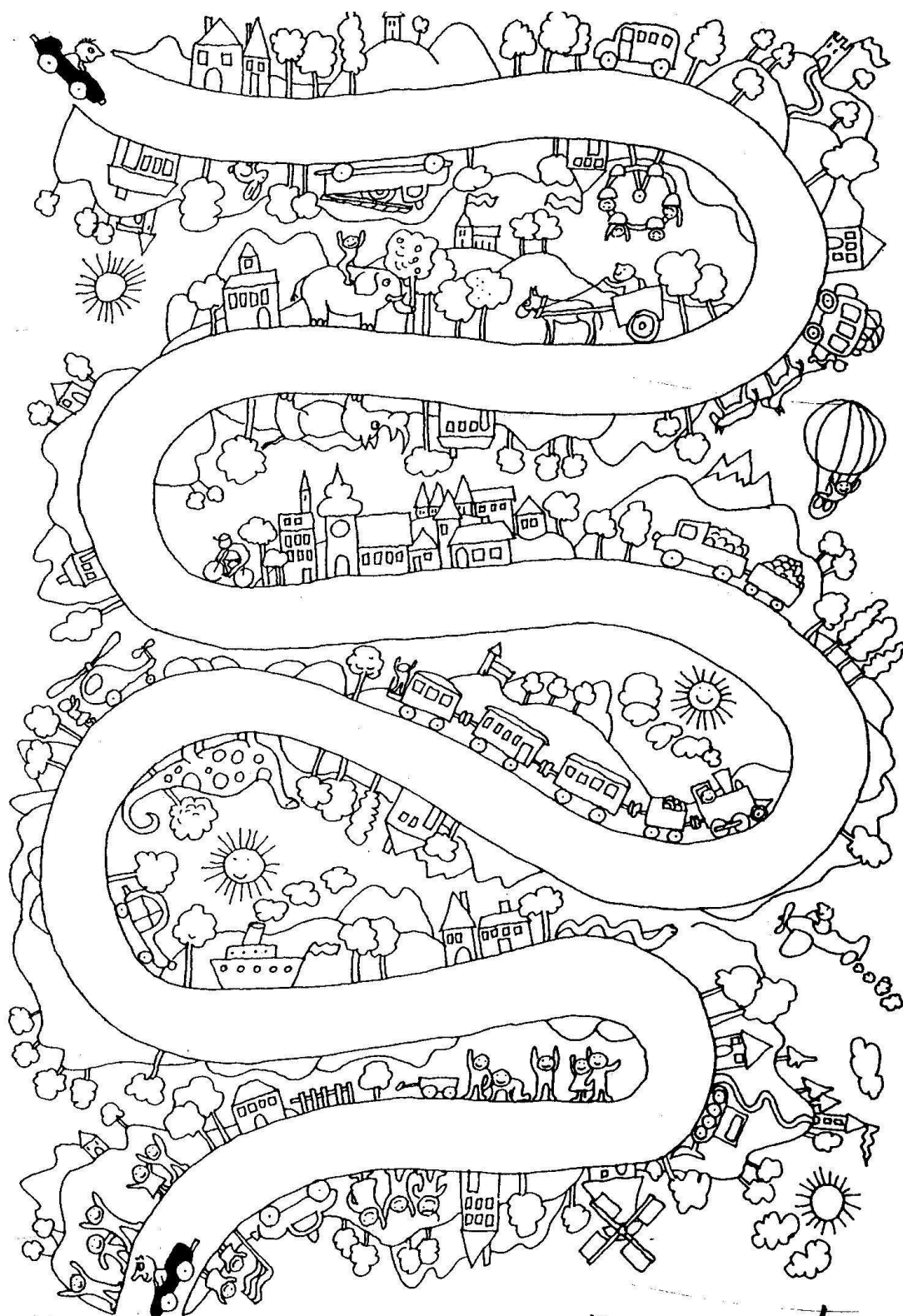
Procvičení grafomotoriky

Koordinace oka a ruky

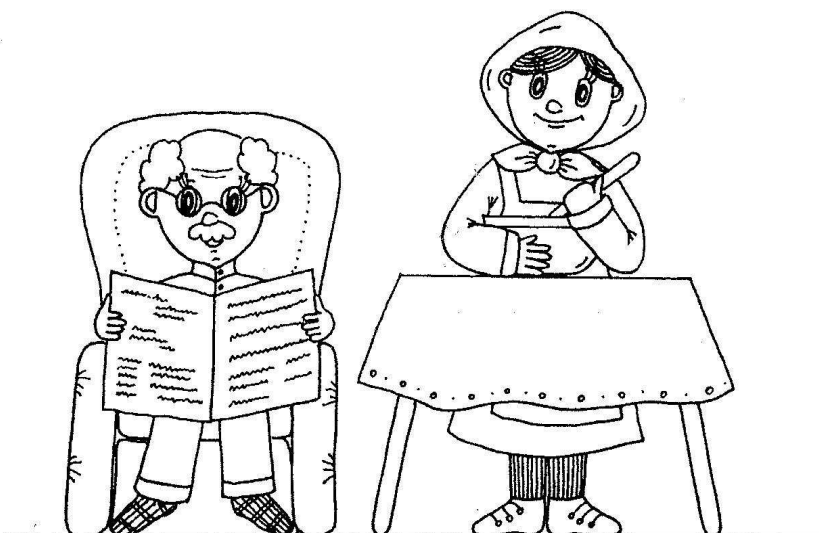
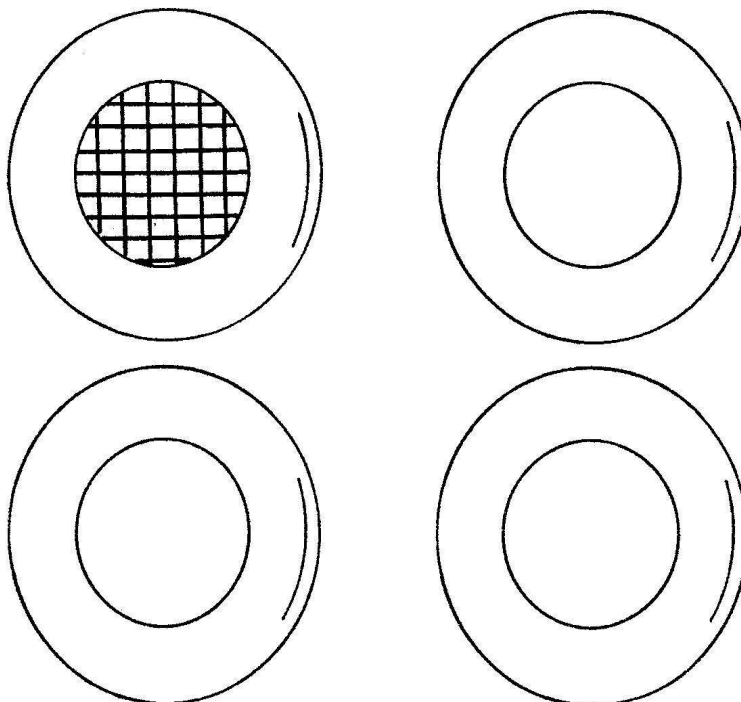

Koordinace oka a ruky

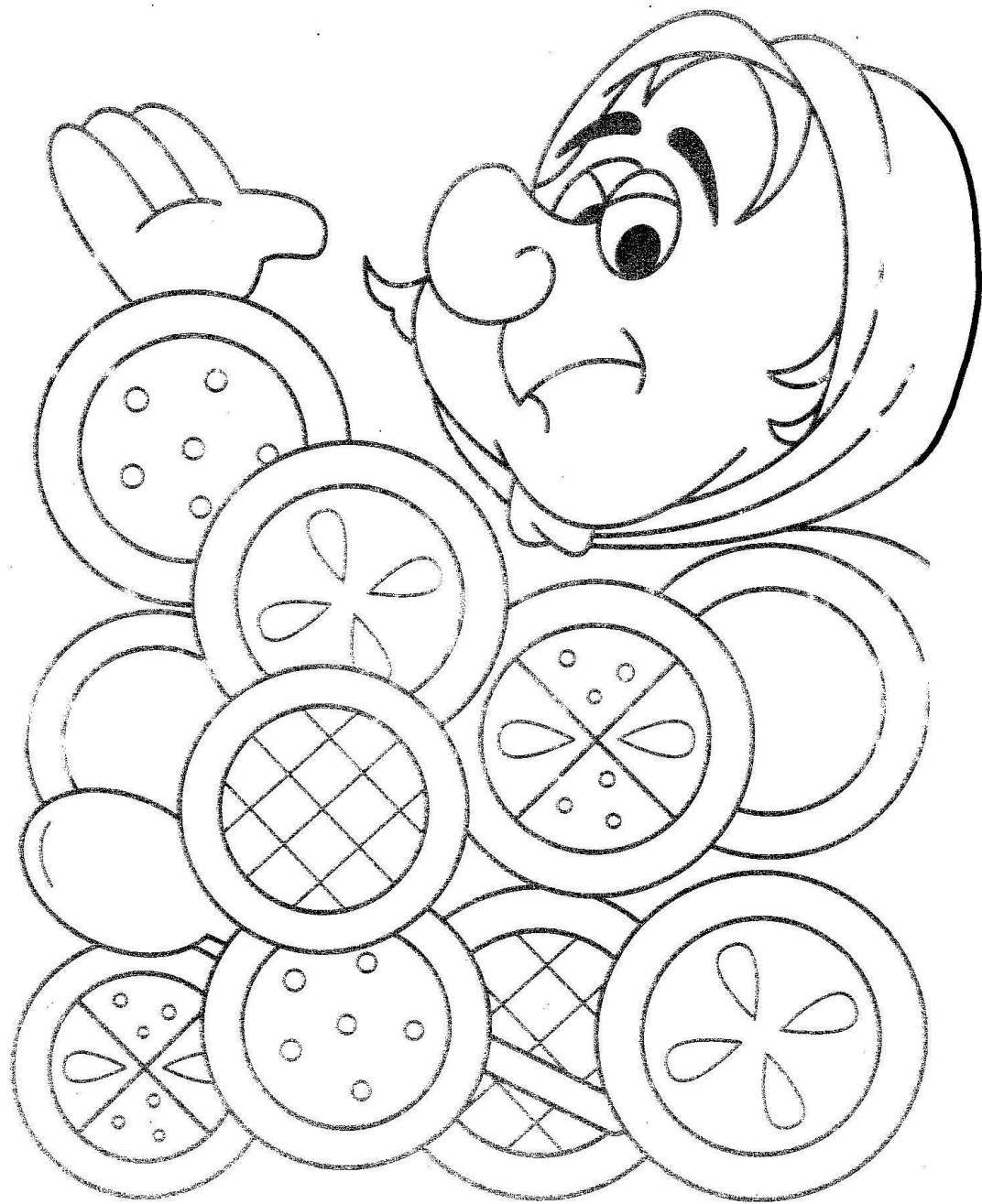

JEDEME K TETĚ NA POSVICENÍ

**BABIČKA PEČE KOLÁČE.
POMŮŽEME JÍ JE NAZDOBIT**

BABKA KOLAČOVKA

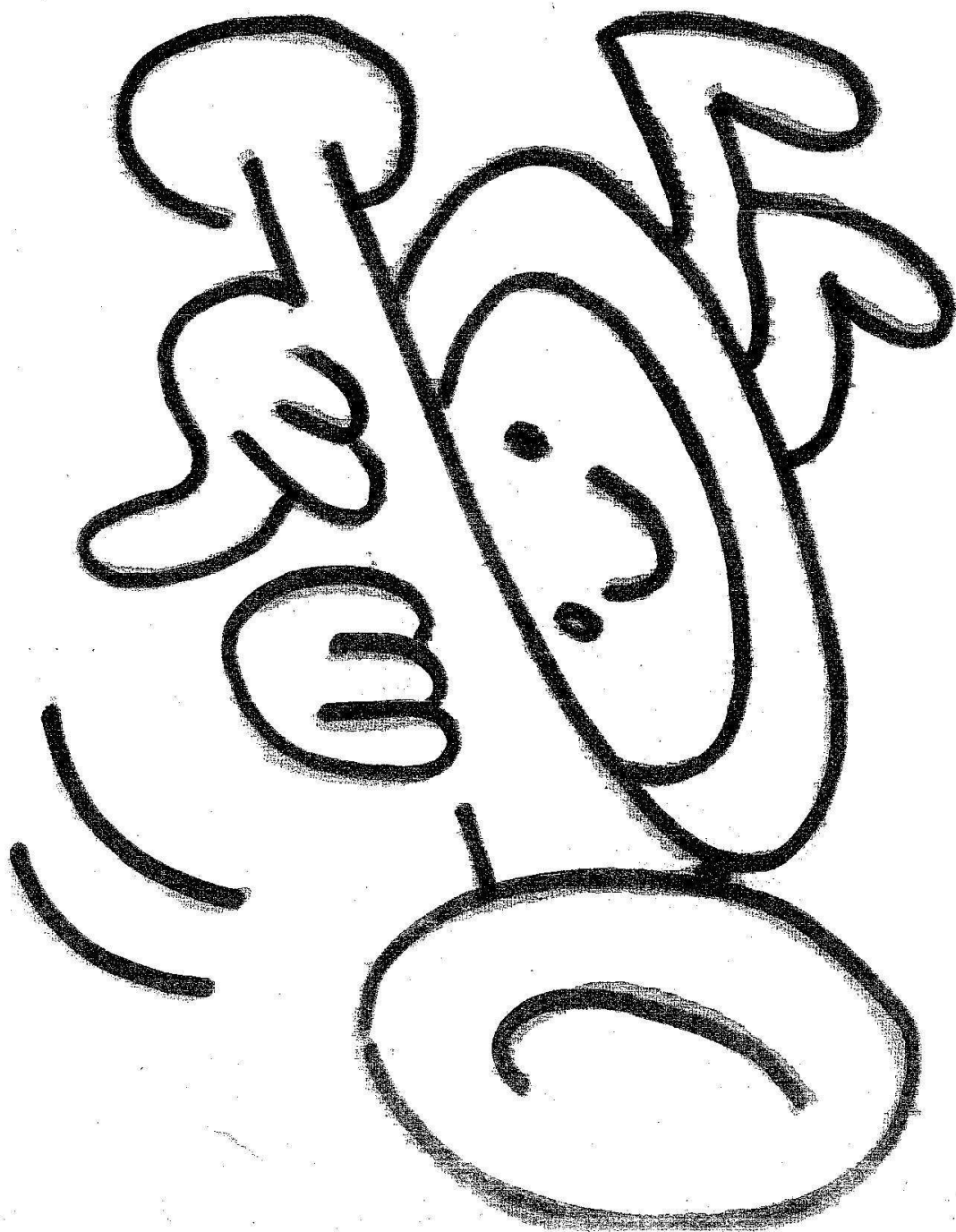

Pečlivé vykreslování

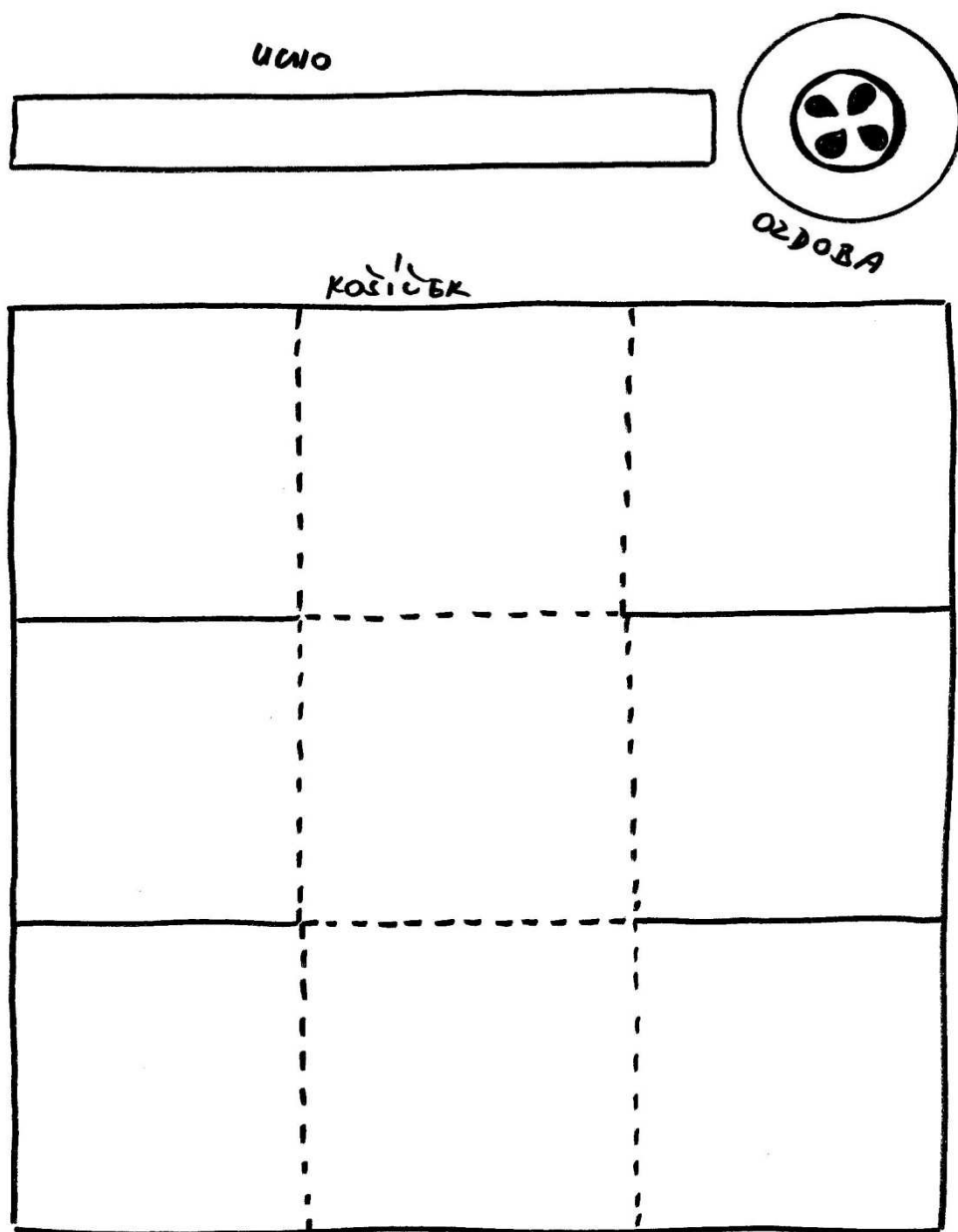

Pečlivé vykreslování

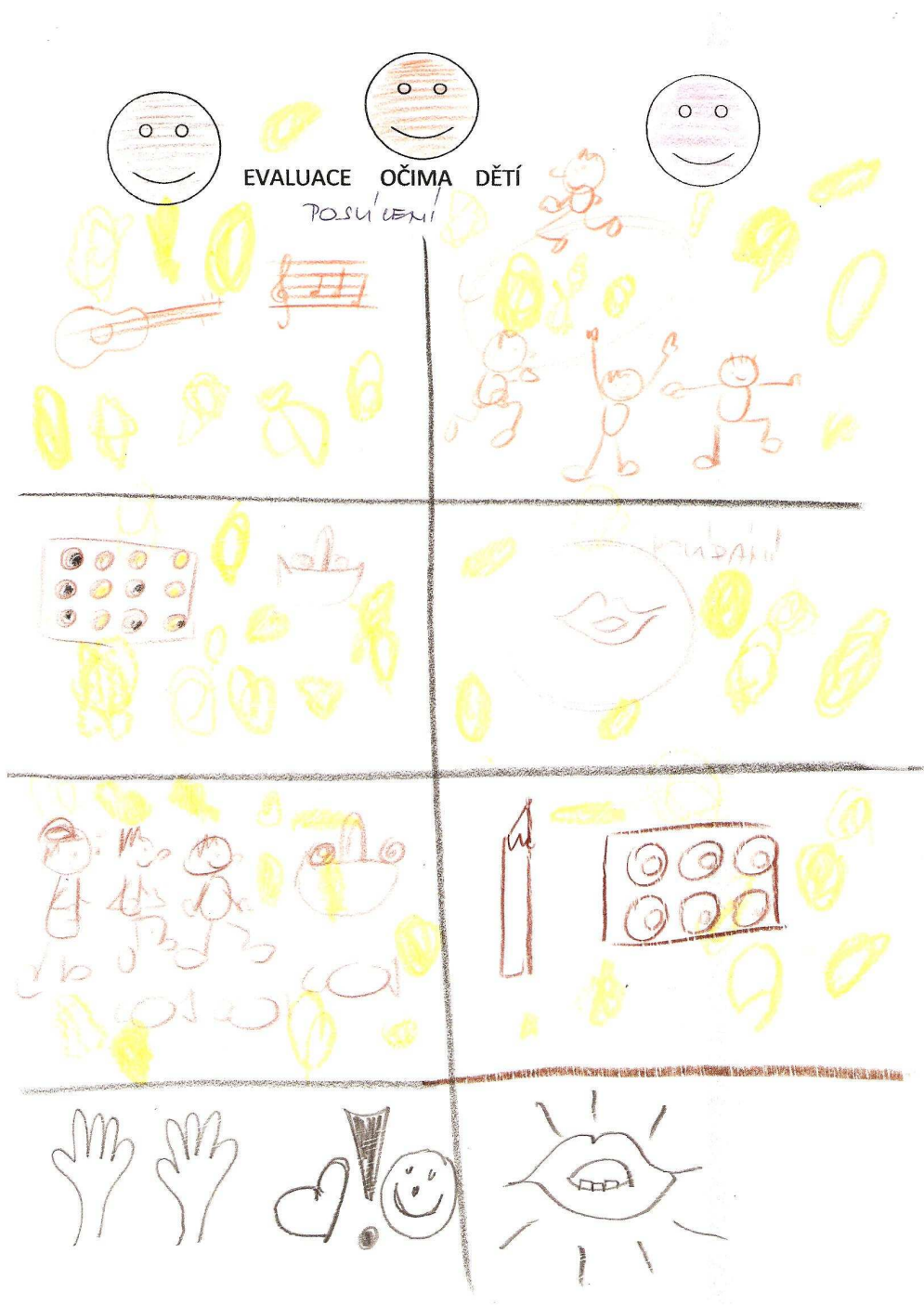

příloha č. 13

Návod na skládání košíčku

Evaluace očima dětí

příloha č. 15

Fotografie z tematického celku Posvícení

